Bílé - Biele Karpaty

1/2020
50 Kč / 2 €

Ze života hmyzu

Bylinné čaje 20 let

Hrad Lednica

Školy zachraňujú staré odrody

9 771211 363000

Ze života na loukách / Zo života na lúkach

1 Moudrost stromů – Čertoryje (*Foto Janek Sedlář*)
2 Ťuhýk obecný / strakoš obyčajný (*Foto Jan Holubík*)
3 Pcháč zelinný / pichliač zelinový přitahuje hmyz (*Foto Alois Kozubík*)
4 Vstavač bledý pod Velkou Javořinou (*Foto Jiří Zerzáň*)

Obsah

ÚVODNÍK
Vážení čtenáři... 1
NÁŠ ROZHOVOR
Dobrý gazda je aj dobrý ochranár 2
UČÍME SA ODMALIČKA / UČÍME SE ODMALA
Školy zachraňujú staré odrody 4
Výukové programy o vodě 6
AKCE V BÍLÝCH KARPATECH
Projekt Centralparks 6
Bylinné čaje slaví už 20 let 7
Trail of life 8
AKO SA DO HORY VOLÁ
Semenný sad jarabiny oskorušovej 9
PORTRÉT
Ján Podolák 10
POLE NEORANÉ
Hospodařit pro přírodu 11
ZE ŽIVOTA HMYZU
LIFE je v polovině – boj o ŽIVOT pokračuje 12
Milovník z pařezin 13
Mezitím na Slovensku 14
Velké nadechnutí s novými lokalitami 14
Obnova lokality Smolenky 15
Jak se provádí mapování hmyzu 17
ZPRÁVY ZE SPRÁVY
Konference 40 let CHKO Bílé Karpaty 18
RECENZE
Lúky Bílych Karpat 18
TURISTA DOPORUČUJE / TURISTA ODPORÚČA
Hrad Lednica 19
Na kole Valašským Klobuckem 20
RECENZE
Z kořenů Hrubé Hudby můžeme čerpat všichni 21
POHÁDKA
O tom, proč jsou motýli barevní 22
PRO CHYTRÉ DĚTI
Letní soutěž o tričko 23

Vážení čtenáři – přátelé a milovníci Bílých i Bielych Karpat!

Je mi velikou ctí a potěšením uvítat náš oblíbený časopis do jubilejního 25. ročníku. Je stěží uvěřitelné, že se toto sympatické periodikum podařilo redakci a vydavateli udržet v nepřetržité řadě už bezmála čtvrt století.

Vedle sebe vyskládaných 70 čísel časopisu působí věru impozantně, stačí nahlédnout na webové stránky vydavatele a připomenout si první dvě čísla s typicky černo-modro-bílou obálkou nesoucí označení 1/94 a 1/95. K vidění je zde však i všech dalších 68 čísel, která následovala.

Dovolte mi prosím malé osobní vyznání. Narodil jsem se jako Čechoslovák a neustále se jím cítím. Moravsko-slovenské pomezí, Slovácko, Moravské Slovensko, to jsou pojmy, se kterými jsem vyrůstal i stárnul. Skrývají v sobě nejen spousty přírodních a krajinných krás ve všech ročních obdobích, mnohá tajemství bezmála pralesní i čarodějná, nejen ta žítkovská, ale třeba i tiché kouzlo voňavých sněženek pod Velkou Javořinou nebo úchvatných tořičů na květnatých loukách, ze kterých je pro kravky „seno lepší než dva veterináři". Je to kraj skromných a pracovitých lidí sdílejících různé podoby víry, pečlivě udržovaných kostelů i kapliček, ale i mnohahlasých rozverných i teskných písní, které berou za srdce děti i staré chlapy, kraj nádherných krojů, tanců, malovaných žuder, křišťálové slivovice…

Avšak příkladem nejpoctivějšího způsobu lidského života jsou pro mě především dřívější obyvatelé milovaných Moravských Kopanic, kteří byli po staletí živi pouze tím, co se jim podařilo získat nekonečnou dřinou ze svažitých kamenitých políček. Často se snažím vybavit si vzácné chvíle rozhovorů s kopaničáři na Lopenicku a v Bošácké dolině, s úctou vzpomínám na stařenky a stařečky, kteří celým svým životem i nářečím dokládali přirozené prolínání obyvatel Moravy a Slovenska.

Ve stále děravějším kapsáři vzpomínek nacházím také zážitky, které byly umožněny ještě našim dcerám, v Bošácké dolině v 80. letech, vnoučatům však už nikoliv – třeba pomoc u mlátičky, ruční kosení trávy, kopčení sena, čerstvě narozená kůzlátka, prstnatce bezové nenápadně ustupující z nedaleké louky vlivem umělého hnojení. Dodnes jsou tu však k vidění mohutné buky připomínající sloupoví gotického chrámu anebo třeba nádherné mečíky střechovité v prudké stráni nad Ukovcem. Vím, zamilovat si tento kraj je vlastně snadné, ale udržet si pevné pouto k němu, ke Slovensku a k bratrům Slovákům nejen zpoza hranice už tak samozřejmé není.

O to cennější je vytrvalá existence jediného periodika, které se soustavně věnuje ochraně přírody a krajiny, ale i lidem, jejich sídlům, obživě i tradicím v území zahrnujícím obě chráněné krajinné oblasti na pomezí Moravy a Slovenska – od Valašska a Považí od severu až po Podluží a Záhoří k jihu. Právě takovouto cennou tiskovinou je náš čtvrtstoletý jubilant – časopis Bílé - Biele Karpaty. Za dlouhodobým potěšením čtenářů z jeho obsahu v něm stojí nesmírně obětavá práce redakce. Nelze zde s úctou a obdivem nezmínit její duši i hybatele – neúnavného šéfredaktora, středoškolského učitele a ekopedagoga Jana Willema Jongepiera a také Janu Hajduchovou, krajinnou architektku, neohroženou bojovnici za lidská i zvířecí práva, která celých dvacet let zabezpečovala grafiku a sazbu časopisu.

Také mnoho dalších osobností by si nepochybně zasloužilo jmenovité uvedení za své výtečné články, fejetony, rozhovory, úvahy, vzpomínky, folklorní obrázky, ochranářské i ovocnářské návody zveřejňované po léta. I jim patří veliké poděkování za všechnu podporu nezištně poskytovanou prostřednictvím jedinečných textů, fotografií i obrázků. Jedno jméno však vynechat nelze. Považte, že oblíbené pohádky zoologa, výtvarníka a všeuměla Pavla Bezděčky provázejí náš časopis po celou jeho historii!

Ke shodě nad otázkou, čeho si na časopisu Bílé - Biele Karpaty považujeme nejvíc, bychom nejspíš došli snadno. Navrhuju jen několik příkladů: vlídné pro-environmentální zaměření, dokonalá srozumitelnost při zachování stoprocentní odbornosti, udržování přehledu o pokladech i údržbě chráněných území, opakování rostlin i poznávání hub, připomínání tradic, řemesel, hudebníků, vyšívaček krojů i desítek dalších regionálních osobností.

Časopis nám dává možnost vracet se do milovaných krajin i v dobách, kdy z jakýchkoliv důvodů není možné vydat se na výlet do Bílých/Bielych Karpat (a jít, jak říkával profesor Erazim Kohák, chůzí loudavou), opakovat si slovenštinu/češtinu, a pomáhá nám zůstávat Čechoslováky v srdcích. To všechno a mnohem víc nám umožňuje náš jubilující pololetník. Buďme na něj hrdí, neboť je naprostým unikátem, který si zasluhuje obdiv a trvalou podporu nás – vděčných čtenářů.

Aleš Máchal
Brno

Vyškovec, září 2010 (*Foto Jiří Nešpor*)

*Ing. Aleš Máchal (*1952) je ekopedagog, ochránce přírody a spoluzakladatel Lipky - školského zařízení pro environmentální vzdělávání v Brně.*

Dobrý gazda je aj dobrý ochranár

Pri príležitosti 40. výročia vzniku CHKO Biele Karpaty v októbri 2019 boli ocenení traja poľnohospodári, ktorí obhospodarujú svoje gazdovstvá v súlade s ochranárskymi princípmi. Ocenenie získali Ján Kukuča z Novej Bošáce - Grúňa, Peter Šprtel z Chocholnej - Velčíc a Ivana Kodajová s Jaroslavom Matejčekom z kozej farmy Vlčí vrch v Hornej Súči.

Zaujímalo nás, prečo sa dali na hospodárenie a čo im prináša gazdovanie v chránenej krajinnej oblasti (CHKO) Biele Karpaty, tak sme každému z nich položili rovnaké otázky.

Kde hospodárite a čomu sa konkrétne venujete? Prečo hospodárite práve tam?
Uživí vás gazdovanie?
Ako vnímate fakt, že hospodárite v CHKO? Je to pre vás výhoda či nevýhoda?

Ján Kukuča žije v Novej Bošáci v osade Grúň. Keď ho po päťdesiatke prepustili zo zamestnania v Novom Meste nad Váhom, začal hospodáriť.

Gazdujem v osade Grúň, máme tu svoju pôdu po rodičoch a snažím sa ju udržiavať a zveľaďovať pre ďalšie generácie. Chovám hovädzí dobytok, kravy na mlieko, býčkov a jalovice na mäso. Stabilne mám dve kravy, od nich teliatka, teraz mám spolu šesť kusov dobytka. A hydinu – všetko, čo odjakživa patrilo na gazdovský dvor. Mám aj dva hektáre ornej pôdy, tam si dorábam obilie, zeleninu, zemiaky pre vlastnú potrebu. Sme veľká rodina, mäso a mlieko je pre našu rodinu, časť mäsa predám. A starám sa o lúky.

My sme boli naučení tak, každý gazdoval, lúky boli zdroj obživy pre zvieratá, z kvalitnej lúky bolo dobré seno, dobrá paša pre dobytok. Na valoch boli ovocné stromy, aj o tie sme sa starali. Keď bola dobrá úroda, bolo aj na pálenie aj na predaj. Teraz je stromov pomenej, ľudia odišli z kopaníc za socializmu, teraz strom poznajú len na jeseň, keď zarodí. Ak úroda dva – tri roky nie je, ani trávu pod stromom nepokosia, neočistia ho ani nevysadia nové stromy. Kedysi, keď gazda vyťal starý strom, dva nové zasadil a nepotreboval k tomu povolenia. Každý dobrý gazda bol aj dobrý ochranár, lebo si svoj majetok chránil a chcel ho mať čo najviac využitý.

Ján Kukuča (*Foto Sylva Mertanová*)

CHKO beriem pozitívne, skôr je to výhoda pre mňa. Je to všetko v poriadku. Ale myslím, že čosi tým ochranárom zo Správy CHKO chýba. Nevyrástli tuná, majú to len ako profesiu. Ochranu prírody by mali robiť tí, čo sa tu narodili a žijú tu, tí by mali svoju oblasť chrániť a zveľaďovať. Ja svoju činnosť robím stále tak, ako sa robilo v minulosti, navyše mám len oplôtky. Ochranári mi nerobia prekážky, podporujú ma, veď pomáham udržiavať krajinu, aj ochrana prírody má z toho osoh. Ale mám strach, keď skončím, kto bude pokračovať, nemám nasledovníka.

Ján Kukuča (druhý zľava) sprevádza účastníkov exkurzie svojím hospodárstvom. (*Foto Sylva Mertanová*)

Peter Šprtel pochádza z obce Chocholná-Velčice. Jeho hospodárstvo sa nachádza v najodľahlejšej časti chotára obce, na hrebeni Bielych Karpát v časti zvanej Kykula.

Celý svoj pracovný život od skončenia školy sa venujem chovu hovädzieho mäsového dobytka. Kravy mám hore na Kykule, je to horská oblasť neďaleko hranice s Českou republikou, rastlinná výroba je dole v dedine. Na Kykule mal otec rodičovskú chalupu, mali sme tam pozemky, od malička som tam chodil, stále sme hospodárili.

Vzťah k hospodárskym zvieratám som získal od starých rodičov. Starí rodičia z otcovej aj maminej strany chovali zvieratá, od nich som sa naučil. Keď som skončil strednú školu, ostal som v obci u rodičov, bolo to obdobie na začiatku deväťdesiatych rokov. Videl som, ako na Kykule všetko začalo zarastať, lebo družstvo tam prestalo hospodáriť. Tak som pochodil po ľuďoch, čo som vedel, že tam vlastnili pozemky, prenajal som si

od nich pôdu a začal hospodáriť na vlastnom i prenajatom.

Začínal som sám, dá sa povedať na zelenej lúke, doteraz sa držím, ale nie je to jednoduché, narobím sa. Neostáva mi na nákup nových kvalitnejších strojov ani na zamestnancov, proste na jednoduchší, ľahší život.

Ja to nejako ani nepociťujem, že som v CHKO, že by som mal iné podmienky. Istý čas som bol aj v systéme ekologického poľnohospodárstva, teraz už nie som, ale stále mi je bližšie také zdravšie hospodárenie, bez chémie. Kedysi tu ľudia tak žili, dnes by sa povedalo „bio“. Ja ten život poznám, nerobí mi problém tiež tak žiť a nezdá sa mi, že musím dodržiavať nejaké podmienky. Robím tak, ako robili kedysi. Dá sa to, nie je tam nejaký veľký rozdiel.

Ivana Kodajová a Jaroslav Matejček sa pred niekoľkými rokmi usadili v Hornej Súči, v časti Vlčí vrch, a založili koziu farmu. O začiatkoch na kopaniciach hovorí Ivana.

Začalo to tak, že sme hľadali miesto na bývanie, a tu v Hornej Súči sa nám veľmi páčilo. Na začiatku nebol žiadny zámer s chovom kôz ani s niečím podobným. Riešili sme, kde žiť a bývať. A keď sme sa prisťahovali, zisťovali sme, čo to územie poskytuje, ako to tu funguje. Keď som si pozerala staré mapy, zistila som, že všetky zarastené plochy, čo sú okolo nás, boli pôvodne lúky. Tak sme sa začali zamýšľať nad niečím, čo by bolo užitočné pre nás aj pre okolité prostredie. A vyšli nám z toho kozy.

Peter Šprtel (*Foto Jozef Májsky*)

Koza je zviera, ktoré dokáže obnoviť lúky, zjesť kríky, zároveň poskytuje mlieko, tak nám to prišlo ako vhodná symbióza. Žijeme teda v Hornej Súči v osade Stehlíkovci a zatiaľ sa venujeme hlavne chovu kôz. Máme plemená biele krátkosrsté, hnedé krátkosrsté a ich kríženec.

Pochádzame z Trenčína, sme mestské deti zo sídliska, nemáme tu ani babku ani iných príbuzných. V meste žili aj moji starí rodičia. Babka však pochádzala z Chocholnej, rozprávala mi príbehy z detstva, ako sa žilo na dedine, ako sa starali o zvieratá. To niekde ostalo v mojom podvedomí a priťahovalo ma to, že takéto niečo chcem robiť aj ja.

Ivana Kodajová (*Foto Sylva Mertanová*)

Prvé dve kozy sme si obstarali pred piatimi rokmi, postupne, a keď sme začali zisťovať, kde všade by sa malo a dalo pásť, tak bolo kôz viac a viac.

Zatiaľ nás farma neuživí. Na začiatku sme každý mali svoju prácu, ale keď bolo treba tu vybudovať všetky stavby pre farmu, Jaro ostal doma. Ja ešte stále mám aj prácu, ktorou dopĺňam financie. Išli sme do projektu *Mladý farmár*, to je základná dotácia, z nej sme urobili pre zvieratá základné vybavenie a platili človeka, čo nám tu pomáha. Projekt zatiaľ nezarába, potrvá ešte minimálne dva roky, kým nás to môže uživiť.

Z kozieho mlieka sme vyrábali produkty najskôr len pre seba, aby sme sa to naučili. Minulý rok sme nesmelo prihlásili náš syr Popolvár na súťaž výrobcov syra do Mikulova a vyhrali sme nielen prvé miesto v kategórii, ale aj celkové ocenenie *Šampion sýrů z kozího mléka*. Bolo to obrovské prekvapenie, ale samozrejme veľká radosť. Od tohto roka chceme ísť do výrobne a predaja, máme miestnosť so všetkým, čo hygiena požaduje. Ale prišla táto situácia s korona vírusom, tak na všetky povolenia, ktoré by sme za normálnych okolností už mali, musíme čakať, lehoty sa predlžujú. Teraz nevieme, ako táto sezóna dopadne, či budeme mať oficiálne povolenie na predaj.

Pre mňa je CHKO plusom. Opatrenia, ktoré by sa tu mali dodržiavať, sú mi blízke. Viem si predstaviť, že niekto z prostredia konvenčného poľnohospodárstva by s tým mal problém, ale pre mňa je to prirodzené. Ak niečo robím, musí to byť v súlade s prostredím, v ktorom žijem. Takže drobné obmedzenia, že mám niekde pásť odvtedy dovtedy a potom kozy presťahovať, nie sú pre mňa žiadnou prekážkou.

Zo strany Správy CHKO dostávame veľkú pomoc, prišli pokosiť, aj s ohradníkmi pomohli. Ja som vlastne šťastná, že sme tu. So Správou CHKO je z môjho pohľadu perfektná spolupráca.

Ak je potrebné sa o nejaké územie postarať a napríklad iniciatíva pre obnovu pastvy prichádza zvonka (či už zo strany Štátnej ochrany prírody, Správy CHKO alebo ochranárskych združení), často sa stáva, že po ukončení projektu nemá kto v tomto procese pokračovať. Preto je trvalo udržateľnejšie, ak v danej lokalite už niekto ako my žije, chová zvieratá a je odhodlaný sa tomu venovať – bez ohľadu na ochranárske projekty, či finančnú podporu.

Katarína Rajcová

Školy zachraňujú staré odrody

Ako vyvolať u mladej generácie záujem o zachovanie starých odrôd a tradícií spojených s ovocinárstvom? Jednoducho.

Počas posledných dvoch rokov pribudlo na školských dvoroch od Bratislavy až po hranice s Ukrajinou dvesto pätnásť mladých ovocných stromov – tridsať sedem odrôd jabloní a šestnásť odrôd hrušiek. Vysadili ich samotní žiaci s pedagógmi pod naším odborným vedením. Udialo sa to vďaka Projektu školských ovocných sadov SadOVO, ktorý sa zameriava na praktickú ochranu starých a krajových odrôd jabloní a hrušiek tým, že nad nimi preberú patronát základné a stredné školy a chránia ich na svojich pozemkoch. To je však len vrchol celého ľadovca. Poďme pekne po poriadku.

Začalo to v Bielych Karpatoch

Práve v týchto dňoch plánujeme pre zapojené školy exkurziu do Bielych Karpát. Ide totiž nielen o kolísku ovocinárstva v širokom okolí, ale aj o kolísku obsiahleho výskumu starých a krajových odrôd, ktorému sme sa venovali pod hlavičkou Štátnej ochrany prírody SR v rokoch 2013 – 2015. Výsledkom dvojročného mapovania ovocných drevín bolo takmer 200 determinovaných odrôd jabloní a takmer 100 odrôd hrušiek v katastroch 21 obcí, založenie genofondového sadu so 69 odrodami v Starej Turej, ako aj poskytnutie ochrany a ošetrenia päťdesiatim zaujímavým a vzácnym stromom na súkromných pozemkoch ich majiteľov na záhradách a záhumienkoch. V neposlednom rade viedol projekt Bielokarpatský ovocný poklad k zvýšeniu záujmu verejnosti o túto chutnú ovocnú tému. Odvtedy vznikli viaceré združenia a iniciatívy, ktoré navracajú pestrosť ovocných druhov a ich odrôd do krajiny.

Mladá generácia chráni staré odrody

Projekt SadOVO je teda ďalšou nadstavbou toho, čomu sa venujeme už roky. Združenie Živica sa spojilo s Fakultou ekológie a environmentalistiky na Technickej univerzite vo Zvolene a s Nadáciou TESCO a pribralo k praktickej záchrane odrôd základné a stredné školy. Tie majú totiž často dostatočne veľké a nevyužité areály, na ktorých môžu vyrásť genofondové sady.

Pre väčšinu škôl je poskytnutie výsadby desiatich stromov na ich pozemku dostatočná motivácia na to, aby sa prihlásili. Chceme však aj to, aby školy videli vo vysadených stromoch potenciál ich využitia vo výučbe nielen ovocinárskych tém, ale aj bežných školských predmetov. Ako sa dá strom využiť na matematike? A ako na výtvarnej výchove? Radi vidíme záujem učiteľov, ktorí chcú k starostlivosti o sad prizvať aj rodičov, starých rodičov, miestnych záhradkárov či širšiu verejnosť. Niektorí majú víziu, ako v ňom usporiadajú o pár rokov spoločné muštovanie či sušenie ovocia. Je tiež skvelé, ak chcú školy využívať úrodu zo stromov v školskej jedálni alebo na rôznych krúžkoch.

Nie každému však napadne hneď takéto rôzne využitie školských sadov. Možno si vlastne ani neuvedomujú, čo tam budú mať vysadené. Nebude to totiž žiaden Golden, ani Gala, ktoré môžu nájsť v každom supermarkete. Pôjde o vzácne odrody, ktoré sa sem dostali z rôznych častí sveta, no pestujú sa u nás už minimálne sto rokov. A niektoré hádam aj dvesto.

Pri mapovaní si pomáhajú žiaci aj atlasom starých odrôd, ktorý sme pre nich vydali. (*Foto archív CEEV Živica*)

Krajom ovocných stromov

Práve preto, aby sme ich do problematiky uviedli, začíname našu spoluprácu každý rok exkurziou po Bielych Karpatoch. Je totiž lepšie raz vidieť, ako stokrát počuť. Každý rok zjari teda nasadá do autobusu v Trenčíne pedagóg a dvaja žiaci. Tí predstavujú "akčné tímy" z jedenástich vybraných škôl, ktoré budú do iniciatívy následne zapájať ostatných spolužiakov a pedagógov.

V Ekocentre Veronica v Hostětíně, kde sme ubytovaní, sa stretnú spolu piataci a šiestaci zo základných škôl s takmer maturantmi zo škôl hotelových, priemyselných alebo umeleckých. Malí či veľkí, je osvedčená vec, že všetci sa vedia nadchnúť pre ovocné stromy vďaka tomu, že s nami postupne spoznávajú ich tajomstvá. Vieme tiež, že láska k záchrane starých odrôd ide (aj) cez žalúdok, a tak koštujeme mušty z miestnej muštárne. Mnohí prvýkrát vidia tradičnú, dobovú sušiareň ovocia a jedia plody z nej, a nielen z tej domácej elektrickej.

Najväčší úspech na exkurzii má vždy návšteva ovocného sadu v Španí v Novej Bošáci, ktorý bol pred pár rokmi celý zarastený. Mladí, vtedy dvadsaťroční chalani, sa ho chopili, vyčistili od náletových drevín a vyslobodili spod nich stromy vzácnych odrôd. Začali tu chovať ovce a kozy a tradične hospodáriť. Keď im Ľudo Vašš rozpráva o tom, ako stromy pod zemou medzi sebou komunikujú, odkiaľ sa k nám dostali jednotlivé odrody a zavedie ich k 150-ročnej jabloni, všetci zaujato počúvajú. Na žiakov zapôsobí najmä to, že títo mladí chalani založili prvú a zatiaľ jedinú ovocnú škôlku na Slovensku venovanú starým a krajovým odrodám. Nachádza sa pár kilometrov nižšie od sadu Španie. Keď žiakom vysvetľujú, koľko majú s údržbou škôlky práce a že radi uvítajú brigádnikov, niektorí stredoškoláci prejavia vážny záujem pomáhať im cez prázdniny.

Na každej škole vysadíme so žiakmi a učiteľmi 8 – 10 stromov. (*Foto archív CEEV Živica*)

Stávame sa pomológmi

Teší nás, že aj vďaka školám môžeme pokračovať vo veľkom mapovaní odrôd na Slovensku, a to nielen v Bielych Karpatoch, ale aj na Liptove, Spiši, Zemplíne či Honte. Na jeseň sa totiž žiaci s pedagógmi vyberú do terénu v okolí škôl a s mapovacími hárkami, oberákom a atlasom odrôd v ruke pátrajú po ovocných stromoch. Zapisujú o nich údaje, fotografujú a najmä berú vzorky plodov. Tak získavame postupný obraz o odrodovej skladbe v rôznych regiónoch a objavujeme miestne špeciality.

Plody donesú na intenzívny trojdňový kurz na Zaježovej pri Zvolene, kde žiakov a pedagógov opäť hravou formou rôznymi aktivitami motivujeme k láske k ovocným stromom. Prinesené odrody tu určujeme spolu s pomológom Ondrom Dovalom zo severnej Moravy. Účastníci tak zistia, že jablká nie sú len zelené alebo červené, ale majú stovky rôznych názvov a chutí a rozlíšiť ich od seba nie je žiadna sranda. Zopár žiakov po tom, ako zažijú Ondrovu prácu vyhlasuje, že sa chcú tiež stať pomológmi. Vítame to s nadšením, u nás je ich totiž ako šafranu.

Sadím, sadí, sadíme

Záverom spoločnej ovocnej púte je už spomínaná výsadba školských sadov. Na každej škole vysadíme 8 – 10 stromov starých odrôd. Na výbere odrodového sortimentu sa podieľajú samotní žiaci, aby mali k vytvoreným sadom silnejší vzťah. Odrody vyberajú podľa toho, kedy dozrievajú, ako chutia, či ich chcú využívať čerstvé v jedálni, alebo skôr muštovať. V deň výsadby majú možnosť ukázať, ako im to ide s puckou alebo rýľom v ruke. Zisťujeme, že niektorí prvýkrát v živote sadia strom. Veríme, že o to viac si ho budú vážiť, keď ho budú o niekoľko rokov ukazovať svojim deťom, ktoré budú školu navštevovať. Ide totiž o akt, z ktorého budú mať úžitok v podobe plodov až ďalšie generácie žiakov. O to viac sa to v dnešnej rýchlej dobe cení.

Andrea Uherková
Zvolen

*Ing. Andrea Uherková, PhD (*1989) pracuje v Centre environmentálnej a etickej výchovy Živica, kde v súčasnosti vedie Projekt školských ovocných sadov SadOVO a je tiež správkyňou prvého slovenského prírodného cintorína Záhrada spomienok.*

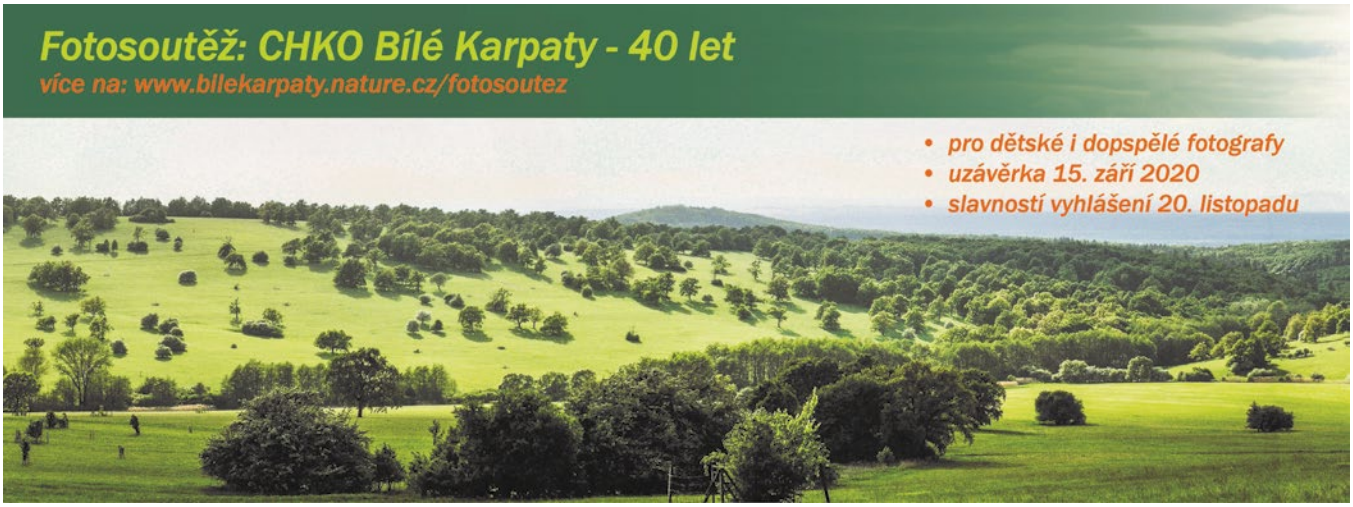

Fotosoutěž

K 40. výročí vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty je pro obdivovatele přírody Bílých Karpat připravena fotosoutěž.

Soutěž je otevřená pro amatérské i profesionální, dětské i dospělé fotografy. Témata jsou: Krajina Bílých Karpat, Bělokarpatská flóra a fauna, Člověk a Bílé Karpaty. Jeden dospělý může zaslat max. 5 snímků na každé téma, celkem tedy 15, děti až 6 snímků na kterékoliv z uvedených témat.

Uzávěrka pro přijetí fotografií je 15. září. Výherci budou vyhlášeni 20. listopadu 2020 na slavnostní konferenci v Luhačovicích, kde dostanou ocenění a jejich fotografie budou ve velkém formátu vystaveny.

Fotografie můžete zaslat přes internetové uložiště (uloz.to, leteckaposta.cz, uschovna.cz) vždy s uvedením jména, kontaktu a kategorie na email radomir.stas@nature.cz nebo pomocí formuláře na arcg.is/0PCmmb.

Více informací na http://bilekarpaty.ochranaprirody.cz/fotosoutez/.

Radomír Staš
Správa CHKO Bílé Karpaty

Výukové programy o vodě

Jedním z aktuálních témat dnešní doby je úbytek a dostupnost vody. V roce 2019 proto Vzdělávací a informační středisko (VIS) Bílé Karpaty zařadilo do své nabídky pro školy výukový program o vodě.

Filtrování vody na ZŠ Hutník ve Veselí n. Mor. (*Foto archiv VIS Bílé Karpaty*)

Program dostal titul *Voda – život v každé kapce* a jeho hlavním cílem je rozšíření povědomí o významu vody, příčinách úbytku a dopadech na dostupnost vody v našem regionu.

Aktivity

Žáci se během programu dozvědí o koloběhu vody v přírodě, odkud se bere voda, kterou využívají doma a ve škole. Zjistí, jak vypadá úpravna vody, vodojem i čistírna odpadních vod. Nadšení vzbouzí model filtračního zařízení, který si podle návodu sami sestaví a následně pozorují, jak kalná voda protéká skrz různé materiály, kde se zachycují nečistoty, čímž se voda postupně čistí.

Součástí programu je i zakládání dlouhodobého pokusu s pozorováním různých vzorků vody v malých akváriích. Zatímco v jednom akváriu je voda nabraná přímo z vodní nádrže, v druhém akváriu voda přefiltrovaná a ve třetím akváriu je kontrolní vzorek pitné vody z kohoutku. Žáci během dvou týdnů pozorují, jak se mění zákal a barva vzorků a posuzují tak účinnost filtrace a čištění vody. Program tak naplňuje i prvky projektové a badatelsky orientované výuky.

Voda v krajině

Pro školní rok 2020–2021 se připravuje navazující výukový program, který bude zaměřen na vodu v krajině. Žáci se v něm seznámí s hydrologickým cyklem. Pomocí leteckých snímků a historických map budou zkoumat změny krajiny a vodních toků v posledním století a dozví se o zásadním vlivu organické hmoty v půdě na zadržování vody v krajině. Program opět obsahuje interaktivní prvky, jednoduché úkoly a pokusy a zapojuje žáky do práce s tématem před i po výukovém programu.

Třetí program se bude zaměřovat na spotřebu vody, s důrazem na možnosti vlastního šetrného chování.

Výukové programy o vodě tvoří lektoři podle metodiky nevládní organizace Líska ve Vsetíně, která sdružuje střediska ekologické výchovy. Na zpracování a ověření programu *Voda - život v každé kapce* v šestých třídách základních škol se podíleli lektoři VIS, Přírodovědného centra Trnka při DDM Šikula Uherské Hradiště a Střediska volného času Klubko Staré Město. Iniciátorem projektu byly Zlínský kraj a Povodí Moravy, finanční náklady byly hrazeny z prostředků Ministerstva zemědělství. Navazující program spolufinancuje Ministerstvo životního prostředí.

Vladimír Šácha
VIS Bílé Karpaty

Akce v Bílých Karpatech

Projekt Centralparks

Karpatská úmluva se zabývá ochranou jedinečných přírodních a kulturních hodnot karpatského oblouku, jehož součástí jsou i Bílé Karpaty. Úmluvu naplňuje mnoho projektů zaměřených na ochranu přírody a péči o kulturní dědictví.

Jedním z těchto projektů je *Centralparks*. Tento projekt je financován z programu *Interreg Central Europe* a běží od dubna 2019 do března 2022. Do jeho realizace se zapojilo 8 projektových partnerů ze 7 evropských zemí. Kromě České republiky je to také Slovensko, Rakousko, Maďarsko, Rumunsko, Polsko a Itálie. Partnerem zastupujícím Českou republiku je Vzdělávací a informační středisko (VIS) Bílé Karpaty.

Projekt je rozdělený na čtyři tematické oblasti. Jedna se zabývá péčí o rozmanitost přírodních stanovišť a druhů žijících na území Karpat. V další oblasti jsou zkoumány takzvané ekosystémové služby, tedy jaké přínosy mají přírodní stanoviště pro lidskou společnost. Příkladem takových služeb je schopnost lesů zadržovat vodu. V rámci třetího tématu se pak projekt snaží rozvíjet takové formy cestovního ruchu, které nebudou poškozovat přírodní hodnoty, narušovat místní kulturu, ale naopak se stanou finančním i rozvojovým přínosem pro místní komunity.

Čtvrtá oblast se zabývá komunikací mezi chráněnými oblastmi a místními komunitami. Zde se jedná o vytvoření vzdělávacích programů a pořádání školení a semináře. Patří sem i sestavení společné karpatské strategie k ochraně přírodních hodnot a rozvoji udržitelného cestovního ruchu.

Součástí projektu *Centralparks* je také setkání představitelů Karpatské soustavy chráněných území (*Carpathian Network of Protected Areas* - CNPA), které je plánováno na konec tohoto roku. Toto setkání by měly hostit právě naše Bílé Karpaty.

Marie Petrů

Bylinné čaje slaví už 20 let

Jak nádherné bělokarpatské louky propagovat, a přitom jim neškodit zvyšováním návštěvnosti turistů? To byla otázka, kterou jsme si položili před dvaceti lety, když vznikal Rozvojový program Mikroregionu Horňácko.

Foto Vít Hrdoušek

Odpovědí na tuto otázku byl soubor projektů, mezi něž patřil rozvoj naučných stezek, horňácké kosení či karpatské bylinné čaje. Poslední z nich byl zajímavý i proto, že byl založen na účasti řady dobrovolníků, kteří pomohli a pomáhají sbírat a pěstovat léčivé byliny. Od začátku se zapojily školy a některé dodnes sbírají vybrané byliny, jako je květ prvosenky a lípy, list břízy či ostružiny nebo nať řepíku.

Organizaci řídily obce pod dlouholetým vedením velického starosty Jiřího Pšurného, který se staral o to, aby se nasbíralo odpovídající množství bylin v dobré kvalitě. Každoročně se sbírá okolo 100 kg sušených bylin více než deseti druhů. Sdružení INEX-SDA Bílé Karpaty ve Tvarožné Lhotě dodává také kolem 100 kg bylin i ovoce díky zapojení dobrovolníků a pěstitelů a s podporou dalších nevládních organizací pořádá celých 20 let sběr a přípravu směsí. Porcování a balení čajů (i v kvalitě bio) zajišťovala do roku 2019 firma Sluneční brána v Čejkovicích.

Bělokarpatské čaje

Na Horňácku se nejdříve začal vyrábět *Horňácký odzemek* s vůní prvosenky a lípy, který pomáhá při nachlazení. Kropáček, jak se říká prvosence, je symbolem jara a rády ho sbíraly a sbírají školáci na květnatých loukách v regionu. Ve sběru lípy vyniká léta obec Lipov.

Druhou směsí, která se stala oblíbenou, je *Karpatský verbuňk*, čistící směs podporující trávení s vůní máty a sílou kopřivy. Na tuto směs některá léta sbíraly bylinky i kopaničářské obce Lopeník a Vyškovec.

Po několika letech se přidal *Sedlácký čaj* na uklidnění a ke zlepšení nálady díky obsahu meduňky a mateřídoušky. Pro vysoký obsah řepíku je oblíbený čaj *Byliny z lučiny*. A jako poslední z pětice bylinkových čajů vznikla před 15 lety *Vojšická duha*, směs devíti bylin, dávající zavonět celou paletou bylin, které můžete najít na Vojšických loukách. Velkou oblibu získal později i ovocný čaj z oskeruší, prospěšný na trávení.

Jak pít bělokarpatské čaje (horňácký recept z roku 2003)

Sáček vložte do hrnku s vařící vodou a nechte ca 10 min. vyluhovat. Po vytažení sáčku přidejte velkou štamprli slivovice a dobře zamíchejte. Podle chuti osladťe medem. Pijte horké a maximálně 2× denně. Pokud přeženete dávku slivovice, tancujte místo odzemku raději starosvětskou.

Od roku 2019 se začala psát nová kapitola, kdy se díky iniciativě starosty Antonína Okénky výroba přesunula z Čejkovic do bývalé školy v Nové Lhotě.

Bělokarpatské čaje lze koupit v různých informačních centrech a základnách nevládních organizací v regionu. Můžete je také ochutnat v Ekocentru v Nové Lhotě nebo na Salaši Travičná u Tvarožné Lhoty, kde se řada bylinek také pěstuje. Každoročně se daří vyrobit sedm až deset tisíc krabiček čajů, které jsou i žádaným propagačním dárkem obcí, kde se bylinky na čaje sbírají.

Vít Hrdoušek
Tvarožná Lhota

*Mgr. Vít František Hrdoušek (*1972) je manažer MAS Strážnicko a předseda INEX - Sdružení dobrovolných aktivit, pobočka Bílé Karpaty.*

Děti při sběru bylinek (*Foto Vít Hrdoušek*)

Trail of life

Foto Petr Slavík

Před sedmi lety založila parta lidí ze Strážnicka projekt Trail of life *– Stezka života. Prvotní cíl komunity nebyl zaměřený pouze na (horskou) cyklistiku, podstatný byl pro tyto mladé lidi také pobyt a turistika v krajině Bílých Karpat.*

Jedním z prvních členů komunity, Petr Miško, říká: „Jde nám hlavně o to vnímat přírodu jako takovou, pozorovat okolí a nabídnout lidem aktivní odpočinek." Komunita, která se z počátku věnovala především podpoře cyklistiky, se však časem zapojila například do vysazování stromů nebo úklidu rekreační oblasti Lučina.

Oživení regionu

Hlavní změna přišla v době, kdy skupina začala spolupracovat se zástupci měst a obcí Strážnicka a Horňácka. Kromě turistických stezek v těchto mikroregionech neexistovala žádná ucelená a doporučená síť cyklotras. Na Strážnicku se navíc nachází rekreační oblast Lučina, která má svá nejlepší léta za sebou a chátrá. Právě tato oblast se stala výchozím bodem prvních tras. A i díky tomu vznikla iniciativa oživit tuto oblast i přilehlé okolí a obce.

Od začátku šlo o to, nabídnout kromě rekreace i živý folklor, podpořit ekonomiku, a to právě udržitelnou cykloturistikou. Miško: „Nechtěli jsme jít směrem, že se začnou stavět aquaparky, zábavní centra nebo stezky v korunách stromů. Chtěli jsme jít opačnou cestou a ukázat lidem, mládeži a dětem krásu okolní přírody, aby v ní trávili čas a vytvořili si ke krajině pouto, vztah. A to třeba i aktivním pohybem."

Foto archiv Trail of life

Okruhy a singletrails

Projekt *Trail of life* vycházel ze stávajících stezek, turistických tras, lesních cest. Zokruhovaly se tak, aby vedly k zajímavým místům v okolí. Výchozí a nástupní místo je právě Lučina, která poskytuje ubytovací kapacity, přírodní koupaliště i občerstvení. Propojení pak přechází do okolních měst a obcí. Proznačení MTB (horská kola) okruhů a tras bylo nutné projednat s řadou institucí. Nakonec vzniklo pět MTB okruhů, které propojují Strážnicko a Horňácko, a dále pak čtyři singletrails (úzké cyklostezky v přírodě vedoucí z jednoho na druhé místo). Především pro děti pak vznikají v různých obcích pumptracky (uzavřené, uměle vytvořené okruhy pro jízdu na kole).

Trasy se vyhýbají místům, jako je například rezervace Čertoryje. Vedou v různorodém prostředí, nabízí jízdu v lese, ale i výhledy na louky a do okolí. Členové *Trail of life* vytvořili jakési desatero, jak by se měl cyklista-návštěvník chovat k ostatním uživatelům stezky, ke zvěři a k přírodě.

Další aktivity

Komunitě už dnes nejde jen o vytváření a údržbu tras. Petr Miško o tom říká: „Snažíme se o to, aby se prostřednictvím stezek a okruhů zlepšoval životní standard v naší lokalitě. Aby stezky přispěly ke zlepšení ekonomické situace v příhraničí a v naší oblasti. Uvědomujeme si i to, že je o krajinu důležité pečovat. Proto již tradičně každý rok pořádáme akci *Ukliďme svět, ukliďme Česko*. Zapojujeme se do aktivit vylepšujících krajinu. V roce 2019 se naše komunita zapojila do nové výsadby stromů pod rozhlednou Travičná, kde v budoucnu vznikne louka se solitérními stromy."

Foto Zuzana Černá

Trail of life není jen komunitou, nejsou to pouze sportovci, jde o životní styl, na který se vážou další činnosti. Komunitní aktivity, turistika, schopnost udělat ve svém volném čase něco pro dobrou věc, kamarádství, které není vázané na rozdíly věkových ani výkonnostních kategorií.

Zuzana Černá
Hodonín

*Zuzana Černá (*1984) několik let působila jako redaktorka pro Hodonínský deník. Nyní spolupracuje s kabelovou televizí TVS.*

Semenný sad jarabiny oskorušovej

Jarabina oskorušová alebo oskoruša (jeřáb oskeruše) *je drevina, ktorá je v územnej pôsobnosti Lesov SR, Odštepného závodu Trenčín pomerne dosť rozšírená. Vyskytuje sa najmä na pravej strane Váhu v pohorí Bielych Karpát, kde rastie vtrúsene v lesných porastoch alebo v poľnohospodárskej krajine.*

Oskoruša – kvet (*Foto Jozef Májsky*)

Oskoruša je drevinou dvoch tvárí. Ľudia ju vysádzali vo vinohradoch, sadoch a pri domoch, ale zároveň jej rozšírenie zabezpečovali aj vtáky v lesoch. Má teda dve podoby – na lúkach a sadoch ako mohutný nižší solitér s rozvoľnenou korunou, v lesoch zase ako štíhly strom siahajúci do výšky.

Vlastnosti

Oskoruša je známa už z antiky. Theophrast (371 – 287 pred n. l.) bol jedným z prvých autorov, ktorí tento strom popísali. Počas vlády Karola Veľkého musela byť pri každom veľkostatku zasadená oskoruša, preto, lebo jej plody sa používali nielen ako zdroj potravy, ale aj ako liečebný prostriedok.

Uvádza sa, že nároky na stanovište sú u oskoruše podobné s nárokmi brekyne (*jeřáb břek*). Je odolná voči vysokým teplotám a suchu. Ďalšou jej prednosťou je vysoko kvalitné, veľmi vzácne drevo a plody, ktoré majú široké využite. Svojimi nápaditými kvetmi je oskoruša atraktívna pre včely. Ako samostatný strom vo voľnej prírode obohacuje obraz krajiny, predovšetkým na jar a na jeseň (široké spektrum farieb) a pritom prispieva k zvýšeniu druhovej rôznorodosti.

Jarabinu oskorušovú možno označiť za premenlivú drevinu. Rôzni sa v kvalitatívnych znakoch kmeňa a koruny. Jedince s priebežným kmeňom, bez točivosti a s hladkým povrchom, s dobrým čistením, môžu byť východiskom pre bezprostredné využitie jarabiny oskorušovej v lesných porastoch. V dubových porastoch je jej výškový a hrúbkový vývoj takmer totožný s dubom.

Ide o svetlomilnú a teplomilnú drevinu. V období globálnych klimatických zmien atmosféry oskoruša, ktorá znáša vyššie teploty a sucho, môže byť jednou z tých drevín, ktoré nájdu širšie uplatnenie na extrémnejších a suchších lokalitách.

Genofond oskoruše pre budúcnosť

Pretože ide o významnú drevinu, začal Odštepný závod Trenčín v rokoch 2013 – 2016 s procesom identifikácie a následného uznávania výberových stromov jarabiny oskorušovej. Za výberové stromy boli uznané fenotypovo najkvalitnejšie jedince, ktorých kvalita, rast, odolnosť alebo iné dôležité vlastnosti sú výrazne lepšie v porovnaní s inými stromami toho istého druhu a veku na rovnakom stanovišti. Celkovo je uznaných 51 jedincov výberových stromov najmä v Bielych Karpatoch. Najviac výberových stromov sa nachádza na území Lesnej správy Nové Mesto nad Váhom, prevažne v Bošáckej doline, zastúpené sú aj na území Lesnej správy Drietoma.

Trenčianski lesníci myslia na budúcnosť, a tak odoberali v rokoch 2014 – 2016 z výberových stromov vrúble, ktoré boli následne vrúbľované do jarabiny brekyňovej. S týmto materiálom bol v Lubine založený semenný sad na ploche nevyužívanej lesnej škôlky Lipovec, podľa ktorej nesie aj pomenovanie.

Prípravné práce na založení sadu začali v roku 2015 rozšírením plochy na celkovú výmeru 1,7 ha. Nasledovalo vytrhanie pňov, úprava plochy a pôdy frézovaním. O rok neskôr sa celá plocha oplotila pletivom o celkovej dĺžke 535 m. Napokon na jar 2017 bolo na ploche vysadených 353 vrúbľovancov (stromčekov) v 14 radoch a 29 stĺpcoch.

Semenný sad jarabiny oskorušovej Lipovec v Lubine (*Foto Stanislav Paučin*)

Semenný sad je uznaná účelová výsadba klonov čiže potomstiev výberových stromov. Je určený na produkciu semena alebo semennej suroviny známej alebo predpokladanej genetickej hodnoty s cieľom zachovania genofondu výberových stromov.

Stanislav Paučin
Trenčín

*Ing. Stanislav Paučin (*1975) pracuje na Odštepnom závode Lesov Slovenskej republiky, š. p. v Trenčíne, kde vedie výrobnotechnický úsek.*

Ján Podolák

V máji si pripomíname narodenie Dr. h. c. prof. PhDr. Jána Podoláka, DrSc., uznávaného slovenského etnológa, vysokoškolského pedagóga, autora vedeckých monografií a článkov, zakladateľa viacerých etnologických inštitúcií na Slovensku.

Ján Podolák sa narodil 17. mája 1926 v Dolnej Súči v mnohodetnej roľníckej rodine. Vidiecke prostredie ovplyvnilo jeho smerovanie, ľudová kultúra a tradičné poľnohospodárstvo sa stali jeho celoživotnou odbornou témou. Sám o tom takto napísal: *Keď som si ešte v roku 1943 ako gymnaziálny študent zapisoval staré súčanské zvyky a obyčaje, nevedel som, že táto práca sa stane mojím celoživotným osudom. Spoznávanie toho, ako kedysi naši predkovia žili, pracovali, radovali sa i trpeli, čím sa vo svojom živote riadili, sa po štúdiu národopisu stalo mojou profesiou.*

Vedec a pedagóg

Dejepis a národopis študoval Ján Podolák na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde potom aj dlhodobo profesijne pôsobil. Stál pri zrode takmer všetkých národopisných pracovísk a odborných etnologických časopisov. V roku 1997 sa spolupodieľal aj na vzniku Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, kde založil a viedol etnologickú katedru. Odborne sa zameriaval najmä na tradičné formy poľnohospodárstva na Slovensku, pastierske kultúry v Karpatoch a na Balkáne, venoval sa slovenským menšinám v zahraničí, ako aj dejinám národopisnej vedy. Realizoval početné terénne výskumy po celom Slovensku, ale aj na Ukrajine, v Poľsku, Rumunsku, Srbsku, Čiernej Hore, Bulharsku, Macedónsku a Gruzínsku. Jeho meno nesie 25 knižných publikácií (napr. *Tradičné poľnohospodárstvo na Slovensku* a *Tradičné ovčiarstvo na Slovensku*) a vyše 100 vedeckých štúdií a článkov.

Prof. Podolák sa s láskou a pochopením venoval študentom, ochotne poradil a pomohol každému. Vedel ľudí nadchnúť pre terénnu prácu, sám k nej pristupoval s nadšením a láskou.

Nositeľ ocenení

Ako jeden z najvýznamnejších etnológov v stredoeurópskom priestore bol Ján Podolák držiteľom mnohých domácich a zahraničných ocenení. V roku 1974 získal Herderovu cenu, ktorú udeľovala Viedenská univerzita významným osobnostiam zo štátov strednej, východnej a juhovýchodnej Európy.

Za jej prijatie bol vtedajším režimom perzekvovaný. Nemohol vykonávať pedagogickú činnosť a musel odísť z katedry, ktorú zakladal. Prijatie ceny od inštitúcie zo západu bolo považované za zločin proti socializmu. Nezlomilo ho to, vrhol sa na národopisné terénne výskumy celého Slovenska a publikovanie monografií o obciach či regiónoch.

V roku 1989 bol menovaný za riadneho zahraničného člena Kráľovskej akadémie Gustáva Adolfa vo švédskej Uppsale.

Profesor Podolák pri podpisovaní knihy Genius loci Jána Podoláka (*Foto archív Obce Dolná Súča*)

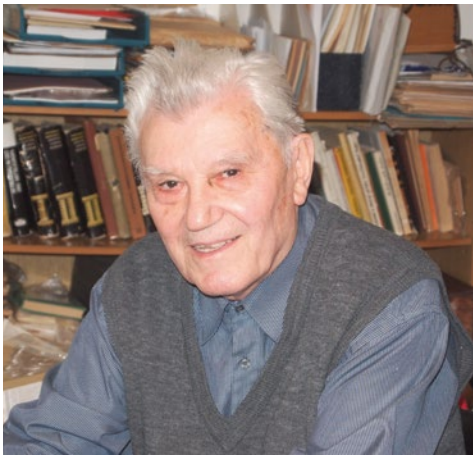

Foto archív Obce Dolná Súča

V roku 2006 mu prezident SR odovzdal vysoké štátne vyznamenania Rad Ľudovíta Štúra II. triedy za mimoriadne významné zásluhy v oblasti rozvoja vedy a školstva.

Lokálpatriot

Počas mojich dlhoročných výskumov v mnohých dedinách na Slovensku i v zahraničí som veľa videl a skúsil, ale vždy tou najmalebnejšou a najkrajšou dedinou pre mňa ostala moja rodná Dolná Súča. Ján Podolák bol hrdý lokálpatriot. Nikdy nezabudol na svoje roľnícke korene, na svoju rodnú obec, učupenú pod malebným Krasínom. Vždy sa do nej rád vracal a stretal sa s rodákmi.

Svoju lásku k rodisku vyjadril vo vlastivednej monografii *Dolná Súča* v roku 2011. Materiál na knihu zhromažďoval celý život, neúnavne skúmal, fotografoval, dokumentoval a skladal poznatky do jednotlivých kapitol. Vydanie knihy podporili nielen samospráva a sponzori, ale aj obyvatelia a priaznivci Dolnej Súče, ktorí si svoju budúcu knihu vopred predplatili.

Dlhý a plodný život Jána Podoláka sa uzavrel 15. februára 2017 v Bratislave. Pochovaný je na malom cintoríne pri kostole v Dolnej Súči. Želal si navždy odpočívať tam, na kopčeku, aby mal výhľad na svoju milovanú Súču.

Katarína Rajcová

Zdroje:
www.sk.wikipedia.org,
www.dennikn.sk,
www.nss.sav.sk,
Hlasy spod Krásina 1/2017,
Osobnosti slovenskej etnológie 10
(www.youtube.com).

Hospodařit pro přírodu

To, že lány, obšírná pole orné půdy s jednou plodinou a bez jediného stromu, přírodě a krajině moc neprospívají, je bezesporu. Ale jak by zemědělci tuto situaci mohli vylepšit? Martin Smetana z Blatničky může být kolegům příkladem.

Výsadba hrušek rozdělila velký lán. (*Foto Martin Smetana*)

Do poloviny minulého století zemědělskou krajinu tvořila mozaika malých políček, sádků a louček, spojená s množstvím rostlin a živočichů. V době kolektivizace došlo ke sloučení pozemků do větších až obrovských celků, čímž se také silně snížily stavy ptáků, hmyzu a planých rostlin. Dalším negativním důsledkem intenzivního zemědělství bylo zvětšení eroze, jak vodní, tak i větrné.

Oživení krajiny

Botanik-ekolog Mgr. Martin Smetana se rozhodl vrátit krajině pestrost alespoň trochu. V roce 2013 začal experimentovat s proměnou chudé zemědělské krajiny na prostředí plné života. Stačilo hospodařit ekologicky, tj. nepoužívat chemické přípravky a minerální hnojiva, na malém kousku orné půdy uprostřed velkého lánu a krajina okamžitě ožila. A když se hned prvním rokem koroptve z celého katastru nastěhovaly na jeho malé políčko (kde doposud tráví většinu roku), povzbudilo ho to natolik, že v roce 2015 začal s obnovou tradiční krajiny jižní Moravy ve velkém.

V trati Zálúčí za rybníkem Blatnička na orné půdě zatravnil pásy orné půdy osivem získaným ze zachovaných luk v okolí. Tím rozdělil 65 ha lán na menší políčka o výměře 1–10 ha, kde se střídají různé plodiny. Postupně zde zasadil i stromy a keře, které tvoří remízky, stromořadí a sady – opatření, která zabraňují půdní erozi a podporují biodiverzitu. V den svátku svatého Valentýna v roce 2018 vznikl nápad vysadit třešně do *Sadu zamilovaných*, což se stalo v listopadu téhož roku.

Komplexní projekt na Zálúčí loni na podzim získal od Nadace Partnerství cenu Adapterra Awards, která podporuje nápady ke zvládání dopadů klimatických změn. Byl oceněn nejen odpovědný a uvědomělý přístup k hospodaření na zemědělské půdě, ale také to, že do projektu je zapojená veřejnost, a nezapomnělo se na osvětu a propagaci pozitivního vztahu k zemědělské krajině. Každý se o tom může přesvědčit na informativních webových stránkách Farmy Blatnička (www.farmablatnicka.eu) i na jejím facebookovém profilu (FarmaBlatnicka).

Zemědělské odvětví

Přestože je motto Farmy Blatnička *Příroda a krajina na prvním místě*, neznamená to, že tento podnik jen zkrášluje krajinu a obohacuje přírodu. Hlavním záměrem je i zde zemědělská produkce, především ovoce a česneku. Kromě švestek, meruněk, jablek, hrušek a třešní nabízí farma i tradiční, dnes vzácné až exkluzivní druhy ovoce, jako jsou kdoule, mišpule, dřínky, hložinky, aronie nebo břekyně – jak čerstvé, tak i v sušené podobě. A protože Martin Smetana je velkým milovníkem hrušní, buduje na svých pozemcích dokonce sbírku stovek(!) odrůd hrušní.

Produkce farmy je založena na tradičních, zapomenutých plodinách. Kromě ovoce se zaměřuje na luštěniny, zeleninu a bylinky, ale zkouší také pěstování lanýžů. Tyto podzemní voňavé houby se v posledních letech stávají módní potravinou, přitom do roku 1948 byly běžnou součástí jídelníčku našich předků, prodávanou na místních trzích.

Ekonomika

Otázkou může být, jak takové hospodaření vůbec může být výdělečné. Odpověď je, že po počátečních investicích, hlavně do nákupu sadebního materiálu, technického vybavení (kůly ke stromům, oplocení) aj. od roku 2018 každoročně vydělává, i když se započítají i výdaje na (neziskové) ekologické aktivity. Do budoucnosti se předpokládá už jen lepší ekonomická situace, neboť návratnost investic je dlouhodobá. Většina sadů začne rodit nejdříve 10–15 let po výsadbě.

Případným dalším zájemcům Smetana doporučuje nepěstovat běžné komodity jako pšenici nebo řepku, jejichž ceny diktuje světový trh. „Já pěstuji zajímavé a atraktivní produkty, na které mám závazné objednávky už před tím, než je zasadím. Ale každý si musí najít to, co se mu snadno pěstuje a dobře zpeněžuje a co přitom nepoškozuje prostředí, ve kterém roste."

Jan W. Jongepier

Velkoplodé hlohy a mišpule (*Foto Martin Smetana*)

LIFE je v polovině – boj o ŽIVOT pokračuje

Už je tomu rok, co jsme zde detailněji informovali o realizaci česko-slovenského projektu LIFE Ze života hmyzu, *kterým se snažíme obnovit přirozená stanoviště pro vzácné druhy brouků a motýlů. Stále rychleji nám totiž mizí přímo před očima a bez naší pomoci by řada druhů mohla zmizet úplně.*

A jaká stanoviště že to zachraňujeme? O kosení luk a obnově pastvy – tradičních a dříve běžných typech hospodaření – se na těchto stránkách můžete dočíst poměrně často. Louky a pastviny ale nejsou pro každého. Takový roháč obecný se cítí lépe v polostínu vzrostlých stromů. Jeho larvy jsou navíc závislé na mrtvém dřevě a starých trouchnivějících pařezech, bez nichž by se po mnoha letech těžko dočkaly dospělosti. Nevěříte? Zajděte se podívat za kolegy do Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty (VIS) ve Veselí nad Moravou. Mají tam pro vás připravenou pestrou škálu zábavných výukových prvků a her, díky nimž dlouhý složitý cyklus dospívání tohoto největšího evropského brouka už nikdy nezapomenete (více v článku *Milovník z pařezin* na str. 13).

Co je „LIFE“?

O našem projektu často píšeme jako o „projektu LIFE“. Jde o název dotačního programu zaměřeného na životní prostředí a klima (*life* je anglické slovo pro život), který spravuje přímo Evropská komise v rámci tzv. komunitárních programů, obdobně jako Erasmus (vzdělávání) či Horizont 2020 (výzkum, vývoj a inovace). Předpokládá se u nich tedy celoevropský dopad a soulad s evropskými strategiemi a zdůrazňuje se v nich kreativita, smysluplnost a udržitelnost metod i výstupů. Zní to docela honosně, ale program LIFE má překvapivě jednoduchá pravidla a prostor pro úpravy, což se nedá říci např. o operačních programech, které si členské státy EU spravují samy. Na druhé straně je mnohem těžší získat grant na projekt LIFE, protože konkurence napříč Evropou je velká.

Zásadní pro program LIFE je jeho propojení se soustavou Natura 2000, síť evropsky významných lokalit (EVL), kterou svou činností podporuje. Bez přítomnosti EVL v bělokarpatském regionu bychom se o tento grant nemohli vůbec ucházet. Náš projekt LIFE spadá do podprogramu Životní prostředí, pod téma Příroda a biodiverzita. Na území Bílých Karpat je realizován v EVL Bílé Karpaty, Čertoryje a Holubyho kopanice na slovenské straně. Kdo by to byl řekl, že právě naši bělokarpatští brouci a motýli budou v hledáčku celoevropského zájmu!

Solitér ve Švédsku (*Foto Tomáš Ernest Vondrejc*)

Lokalita Paličky (*Foto Veronika Havličková*)

Inspirace ze zahraničí i z domova

Zkuste si srovnat obrázky stromů nahoře. Poznali byste bez popisku, který odkud pochází? Velice podobná témata překvapivě řešíme s kolegy ze Švédska, i když s rozdílnými možnostmi. Oni se na příklad nemusí bát využít opatření jako lesní pastva či dokonce řízené vypalování vegetace, která jsou pro přirozené prosvětlování porostů nezbytná, zatímco u nás jsou tyto zásahy zakázané.

Připadají vám tyto stromy poněkud nevzhledné? Pro nás ochranáře jsou přímo nádherné! Lépe řečeno, čím starší a mohutnější, tím lepší, ideálně v podobě rozvolněného řídkého lesa. Taková přechodová stanoviště mezi hustým lesem a loukami či pastvinami byla v minulosti v naší krajině běžná. A právě jimi se v našem projektu zabýváme především.

Staré vykotlané stromy, rozpadající se kmeny a pařezy jsou doslova rájem pro ohromné množství hmyzu, kterého si při procházkách sotva všimneme. Do přirozené krajiny ale neodmyslitelně patří, a proto jsme na podzim na téma světlých lesů a pařezin uspořádali odborný semi-

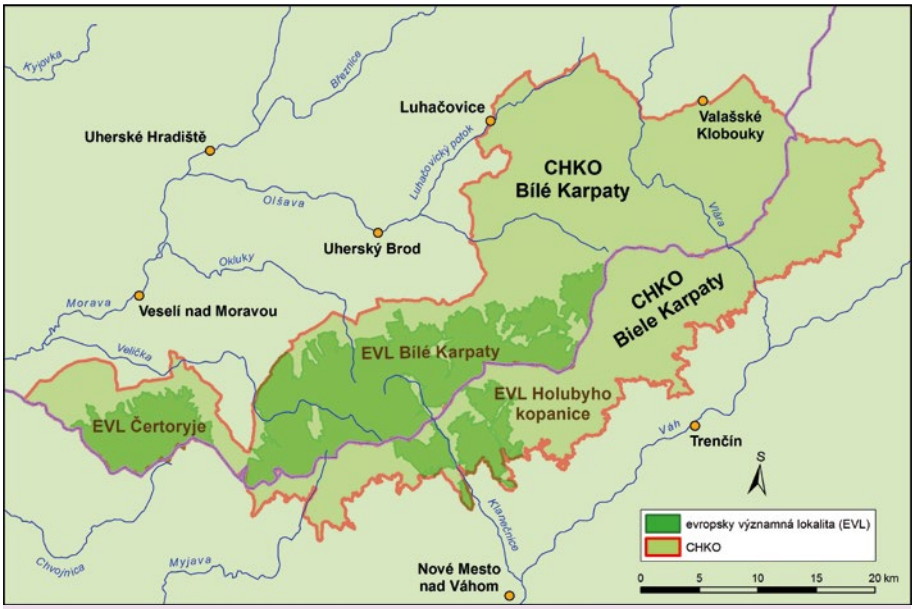

Evropsky významné lokality, kde se projekt realizuje.
Zdroj dat: © AOPK ČR 2019. Mapový podklad: ESRI © ESRI Data & Maps Disks 2006

nář. S ochranáři z řad vědců, lesníků, regionálních správců či zástupců ministerstev a samozřejmě hospodářů z Česka a Slovenska jsme diskutovali o tom, co již známe, o čem bádáme a co je zapotřebí do budoucna. Na stromě vpravo (a jeho dlouholetých souputnících v lokalitě Paličky u Javorníku) jsme účastníkům semináře snahy projektu *Ze života hmyzu* představili.

Jaký zisk nám příroda přinesla?

Nashromáždili a vyhodnotili jsme první údaje o tom, jaké množství přírodního bohatství jsme díky projektu získali. V projektu totiž také zkoumáme, jakým způsobem ovlivňujeme „zisk", který nám plyne z přírody jako takové. Příroda nám totiž zadarmo poskytuje služby, odborně nazývané „ekosystémové služby".

Zjistili jsme na příklad, že se na dosud obnovených pastvinách může nově pást přes 400 ovcí. Nebo že dosud obnovené louky vyprodukují přes 100 tun sena, což by se dalo přepočítat jako krmení pro ca 280 ovcí v době ustájení. Během výřezů zarostlých luk a pastvin jsme „vygenerovali" přibližně 260 kubíků palivového dřeva a přes 3 000 tun štěpky. Kromě těchto dvou služeb – krmivo a topivo – jsme se jali sledovat i další přínosy, a to změny ve schopnosti vegetace ukládat uhlík či vliv na turistický ruch v zájmové oblasti. U těchto služeb ale nelze tak jednoduše popsat aktuální změnu či stav, jejich hodnocení budeme moci provést až v samotném závěru realizace, to je za dva roky.

Nyní se nacházíme již v polovině celého projektu, a i přes vměšování různých škůdců napadajících stromy nebo dokonce lidi, stále počítáme s tím, že se nám vše podaří zrealizovat tak, jak jsme si předsevzali před několika lety. Vedle osvětových aktivit VIS pro děti a širokou veřejnost se v následujících článcích dozvíte, jaká všechna opatření se nám dosud pro obnovu hmyzích stanovišť podařilo provést, nebo jak vlastně zjišťujeme, zda jsme v našem úsilí úspěšní.

Veronika Havlíčková
manažerka projektu
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

Milovník z pařezin

Snad každý, kdo má zahradu, ví, jak je obtížné zbavit se neustále obrůstajících trnek, hlohů či jiných dřevin, které se objevují tam, kde je nechceme, třeba někde u plotu či uprostřed trávníku. Sotva je ořežete a už vytvářejí z pařízků nové výhonky.

V okrasné zahradě mohou být takové výhonky na obtíž, ale když se nacházejí v lese, tak mohou být zajímavým zdrojem palivového dřeva. Toho si všimli již naši dávní předkové, a tak v okolí snad každé vesnice můžeme najít pozůstatky takzvaných pařezin, tedy lesů, kde z pařezů vyrůstají velmi rychle nové výhony a kmeny.

Pařeziny jsou zajímavé nejen díky produkci dřeva, ale také tím, že poskytují životní podmínky mnoha vzácným druhům hmyzu. Proto se podpoře pařezin, prosvětlených lesů, ale také jiným formám přírodě příznivého hospodaření věnuje projekt LIFE *Ze života hmyzu*.

Výukový program

Vzdělávací a informační středisko (VIS) Bílé Karpaty se v projektu stará především o vzdělávací aktivity. Vytvořili jsme výukový program *Milovník z pařezin*, který žákům přibližuje životní cyklus roháče obecného, vysvětluje, co je to pařezina a světlý les, a seznamuje je i s dalšími vzácnými druhy hmyzu, které toto prostředí obývají. Do programu jsme vytvořili řadu výukových pomůcek – puzzle, omalovánky, badatelskou brašnu, poznámkový sešit. Žáci 2. stupně i středoškoláci se mohou s milovníkem z pařezin seznámit jak v prostředí školy, tak i v terénu. V areálech několika základních škol jsme také instalovali zařízení k podpoře venkovní výuky.

Další aktivitou, kterou naše středisko zajišťuje, je propagace projektu na společenských akcích. S projektem se v loňském roce mohli seznámit nejen návštěvníci Dnů Zlínského kraje, Ozvěn Horňácka či hradu Brumov, ale i účastníci setkání partnerů projektu Centralparks v polském Sanoku. O projektu LIFE dále informuje brožurka, ve které jsou shrnuty všechny základní informace.

Projekt má samozřejmě dopad nejen na přírodu, ale i na místní obyvatele a návštěvníky. Proto zkoumáme také jeho sociální a ekonomické dopady i vliv osvětové činnosti. K tomu byli ve spolupráci s Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně formou dotazníků osloveni někteří obyvatelé míst, kde projekt probíhá. V Bílých Karpatech se jednalo o obce Velká nad Veličkou, Hroznová Lhota, Radějov, Louka a Lipov. Studie stále probíhá a výsledky proto budou známy později.

Vladimír Šácha
VIS Bílé Karpaty

Výuka programu Milovník z pařezin (*Foto Hana Maxerová*)

Mezitím na Slovensku

Také slovenští partneři, Bratislavské regionálne ochranárske združenie (BROZ), pracují na projektových úkolech na plné obrátky.

Dosud se jim podařilo vyčistit (vyřezat) více než 80 ha zarostlých ploch, což představuje polovinu z cílového stavu. Jelikož pracují ve velmi příkrých svazích, nezbývá než povolat „živou techniku“ a oprášit tak další z tradičních způsobů hospodaření. Pastva se prozatím rozbíhá pomalu, hodně záleží na vhodnosti vyčištěných ploch. Po výřezech to holt chvíli trvá, než vyroste dobrá vegetace ke spásání.

Dosud proběhla pastva na 25 ha, a to nejen ovcemi, ale i dalšími zemědělskými zvířaty (kozy, krávy). Díky tomu by BROZ chtělo dosáhnout pestrosti ve způsobu spásání vegetace a rozrušování půdy. Touto metodou vznikne vhodný základ pro rozšíření vzácných rostlin, které by se jinak neměly šanci uchytit.

Další aktivitou na slovenské straně pohoří je přeměna intenzívní pastvy na extenzívní. To znamená nejen, že se pastva rozvolňuje, ale rovněž, že se velké souvislé plochy rozčlení na menší celky. Za tímto účelem jsou vysazovány různé druhy ovocných stromů i další dřeviny. Těch už zvládli vysázet přes 300. Bratislavským ochráncům přírody se v tomto smyslu daří hospodařit již na 60 ha z celkových 70 plánovaných.

Veronika Havlíčková

Čištění lokality Grúň, Nová Bošáca (*Foto Katarína Tuhárska*)

Velké nadechnutí s novými lokalitami

Průběh terénních prací na projektu Ze života hmyzu*, které má na starosti Správa CHKO Bílé Karpaty, se nese v duchu dobrých zpráv. Po vlažném rozjezdu samotné realizace se dostáváme k příznivým výstupům a začínáme dohánět skluz, který se v minulých letech nastřádal.*

Dobré zprávy

Ve velmi zdařilém minulém roce se nastartovala léta čekající práce na odstranění náletových dřevin ve vytipovaných zarostlých lokalitách. Rovněž jsme objevili i nová cenná místa, kde lze čekat nalezení či navrácení druhů, o které projekt usiluje, a která se mohou s původními plochami svým potenciálem hravě srovnávat.

Pozitivní je i to, že jsme překonali část komplikací spojených s vlastnickou strukturou i zastaralou katastrální mapou, mnohdy nečitelnou (např. Javorník nad Veličkou a Nová Lhota u Veselí n. Mor.). I zde se daří otevírat další plochy a navracet je jejich původnímu využívání.

Krajina Bílých Karpat je tak obohacena o vzácné biotopy pastevních lesů, světlých hájů a pařezin. V mnoha případech dosahují několikahektarové rozlohy a najdeme je napříč celým územím CHKO. Jejich centrum se již tradičně nachází v jižní části, zejména v oblasti Horňácka.

Lokalita Čerešnické mlýny u Nové Lhoty po vyčištění (*Foto David Prachař*)

Nová překážka

Ale přeci jen, přes tyto dobré zprávy se střetáme s novou komplikací, kterou nemá na svědomí žádný virus, nýbrž opět kůrovec… Nyní ovlivňuje hospodaření se štěpkou, a to způsobem, kdy se kvůli enormnímu množství jehličnatého materiálu přehltily kapacity odběratelů. Naši zhotovitelé se tak dostávají do potíží s jejím prodejem. Zatímco v minulosti tato kvalitní listnatá štěpka sloužila často jako kompenzace na proplácené nižší sazby za likvidaci náletu a zhotovitelé jí uhradili část nákladů za provedené práce, nyní se

dostávají do situace, kdy je v lepším případě odběratel ochoten štěpku odebrat zdarma, v horším požaduje zaplatit za její odvoz. Drobných hospodářů se tato problematika příliš netýká, ale u těch větších, kterým „dýchá na záda“ několik stovek kubíků nezpracovaného klestu, z toho jde hlava kolem. I proto prosíme o shovívavost, narazíte-li v blízkosti projektových ploch na neúměrně velké hromady klestu, které čekají na další zpracování a energetické využití.

Finance

S touto věcí souvisí i výše sazby za prováděné práce. V době, kdy se rodil tento projekt, byla obvyklá cena za likvidaci náletů kolem 34.000 Kč za hektar. Cena práce ovšem vzrůstá, a tak hledáme i v této komplikované době řešení, jak sazby pozvolna navyšovat. Nyní se přibližujeme k částce 40.000 za 1 ha vyčištěné plochy, u následné péče v podobě pastvy či sečení výmladků až k cifře 25.000 za stejnou výměru. Konečná částka je vždy ovšem individuálně posouzena s ohledem na další okolnosti.

Pokračování

No a jak to bude dál? Výhled v roce 2020 se nese v obdobném duchu. V tomto okamžiku evidujeme požadavky zhotovitelů na odstranění náletových dřevin na ploše o výměře přes 30 ha. Pastva by mohla probíhat na již obnovených lokalitách o přibližně stejném rozsahu. A v plánovaném opatření sečení výmladků se blížíme hranici 20 ha. Dostáváme se tak s objemem těchto žádostí daleko za polovinu limitu toho, co je v letošním roce možné na provádění tohoto typu managementu čerpat.

Pozvánka

Závěrem bych si dovolil vás pozvat na výlet po několika přístupnějších místech, kde již proběhly nebo i stále probíhají realizace, ať již rozšiřováním stávající lokality či následnou péčí. Na vlastní oči tak můžete vidět, jak zde vznikají stanoviště, která se blíží původním pastevním hájům a lesům, či úvodní fázi budoucích pařezin, což je cílem projektu *Ze života hmyzu*.

- Javorník – Paličky. Původní obecní pastviny, přesahující 20 ha (více číslo 1/2017). Je průběžně obnovována již od roku 2015. V rámci tohoto projektu LIFE byl od roku 2018 proveden zásah v severní části území na ploše 10,8 ha. Naleznete zde velké množství starých *pasinčáků* (staré košaté stromy, rozvětvené téměř k zemi).
- Nová Lhota – Čerešnické mlýny. Podstatná část lokality leží na Předních loukách, v ochranném pásmu NPR Porážky. V roce 2018 zde byly započaty práce na několika místech. Současná výměra vyčištěných ploch je 13,6 ha.
- Brumov-Bylnice – Březová. Původní obecní vypásané sady se zbytky roztroušených jalovců. Zásah je plánovaný na pěti hektarech, z nichž polovina je již provedena.

Po odstranění náletu u Rudimova nastoupily kozy. (*Foto Ivana Jongepierová*)

Jsme teprve v polovině plánovaných prací a před námi se stále skrývají opuštěné, léta neudržované pozemky. Za poslední tři roky realizace projektu se začalo znovu hospodařit na 70 ha pozemků, což je kus dobře odvedené práce. Pro mnohé z vás jsou tato místa skoro za humny, dopřejte si tak příjemnou procházku po krásách bělokarpatské krajiny.

A závěrem děkuji všem našim zhotovitelům a přeji pevné zdraví a hodně sil!

David Prachař
odborný garant projektu
Správa CHKO Bílé Karpaty

Obnova lokality Smolenky

Když se v roce 2016 projekt LIFE Ze života hmyzu *připravoval, stanovila si ZO ČSOP Bílé Karpaty za cíl obnovit údržbu deseti hektarů zarostlých lokalit, a to stejným způsobem, jako si ve své části projektu naplánovala Správa CHKO Bílé Karpaty (pařezina, přepásaný les, travní porost).*

Vyhlédli jsme si zanedbanou lokalitu nad Hroznovou Lhotou, ale nakonec se zde nepodařilo získat vlastnická ani uživatelská práva. Kvůli tomu jsme první rok projektu ztratili hledáním dalších zanedbaných pozemků v Evropsky významné lokalitě Čertoryje.

Jako nejperspektivnější se ukázala lokalita Smolenky u Radějova, kterou tvořilo více než 9 hektarů dřevinami zarostlých pozemků na terasách, doposud v katastru nemovitostí vedených jako trvalý travní porost.

Historie území

Dle místních byly tyto terasy vytvořeny nejspíš v 18. století a sloužily jako louky a políčka. Louky zde bývaly tak barevné, že sem jezdívali obyvatelé trhat květy na výzdobu kostela před

Odvoz vyřezaného náletu z lokality (*Foto Ivana Jongepierová*)

Smolenky u Radějova, obnovené louky na jaře 2020 (*Foto Jan Holubík*)

Božím tělem. Jedna z pamětnic pak vzpomínala, že její děda odcházíval již ve tři hodiny ráno tyto louky kosit. Ona mu pak nosívala snídani, při které spolu s dalšími sekáči zpívali písničky, které se nesly až do Radějova.

Svažitější plochy, nedostupné pro kosení traktorem, přestaly být udržovány již během komunismu. Po roce 1989 pak postupně zůstala bez péče celá lokalita. Součástí je i velká jáma, místními nazývaná Starý kamenolom. Kámen sloužil na stavbu cest v okolí obce. Těžili ho radějovští Romové, kteří ho zrovna na místě štípali a nakládali na vozy.

Vlastníci

Pro obnovu hospodaření v tomto území jsme vybrali nejvhodnější část, složenou z asi 40 parcel, patřících zhruba 30 vlastníkům. Tyto parcely doposud nebyly digitalizovány, což hodně ztížilo naši další práci. Nešlo totiž jednoduše proložit parcely ortofotem. Následně jsme museli zjistit majitele a osobně je oslovit.

Zpočátku byli vlastníci dosti nedůvěřiví k samotné podstatě a organizaci projektu. Každý

z nich má totiž k tomuto místu silný citový vztah. Všichni vzpomínali na léta, kdy se svými předky na těchto pozemcích hospodařili, a jak krásně tam bylo. Nebylo to snadné, ale postupně se nám mnohé vlastníky dařilo přesvědčit, že pokud chtějí tuto krásu obnovit, je nejlepším řešením nám své pozemky svěřit do péče. Naopak velmi vstřícné jednání místního zemědělského podniku nebývale zjednodušilo výkup a nájem části lokality. Z úplně jiného světa pak bylo jednání se společnostmi zabývajícími se výkupem a nájmem půdy. Po náročných a zdlouhavých jednáních nakonec naše úsilí pochopili a dohodli jsme se na ceně, která ještě splňovala podmínky možného financování projektem.

Čištění lokality

Po obdržení povolení ke kácení od Obecního úřadu Radějov byly během zimních měsíců v roce 2019 a 2020 nežádoucí náletové dřeviny vykáceny. Vznikly tak velké hromady dřevní hmoty, které bylo třeba z lokality odstranit. Situaci ztížila současná krize ve využití štěpky. Během letošního března se však jednomu ze zhotovitelů podařilo zajistit odbyt dřeva na štěpku, a tak byla veškerá hmota vyvezena lesnickou technikou a poštěpkována včas. Díky jarnímu suchu ani nedošlo k vážnějšímu poškození povrchu půdy. Část dřeva zde pak byla ponechána pro ty druhy hmyzu a hub, které jsou vázané na tlející dřevo.

Díky této práci je nyní na Smolenkách obnovená pestrá mozaika travních porostů na terasách, které jsou přerušované pásy s dřevinami (dub, lípa, habr, hloh, hrušeň). Na svažitějších místech přecházejí do dubohabřin. Uvolnili jsme také stávající vzrostlé duby a prosvětlením lesního porostu zajistili dobré podmínky pro novou generaci dubů. Tímto vzniklo příznivé prostředí pro roháče obecného, jenž je jedním z hlavních cílů projektu.

Jak dále?

Vyčištěné pozemky budou vyžadovat naši péči i nadále. Část bude udržována jako travní porost, plochy se vzrostlými stromy chceme využívat jako pastevní les a další část obhospodařovat jako pařeziny (to znamená udržovat zde nízký les pravidelným kácením po ca 20–30 letech). Rovnější plochy určené k obnově bezlesí budou v tomto roce po mnoha letech zase pokoseny, aby se potlačily obrážející hlohy. Do budoucna je v plánu také přepásání ovcemi.

V současnosti vlastní ZO ČSOP Bílé Karpaty na Smolenkách 3,2 ha a má propachtovaných 0,6 ha, což je jen část celé lokality. Na další plochu jsme zatím nezískali vlastnická či uživatelská práva, většinou z administrativních důvodů (neznámí vlastníci, nevyřízené dědictví apod.). Protože jsme se v projektu zavázali k vyčištění 10 ha zarostlých pozemků, zajistili jsme si některé další pozemky v katastru obce Kněždub. Ty však představíme někdy příště.

Závěr

Prací na Smolenkách u Radějova jsme roháči obecnému zajistili vhodné podmínky do budoucnosti. Chtěli bychom poděkovat všem, kdo nám s realizací obnovy této lokality pomáhali. Doufáme, že jim za pár let budeme moci předvést, že úsilí sem vložené mělo smysl a že lokalita získala původní vzhled i druhové bohatství.

Ivana Jongepierová, Jiří Chudíček
ZO ČSOP Bílé Karpaty

Hromady dřeva po výřezu (*Foto Jitka Říhová*)

Jak se provádí mapování hmyzu

Abychom zjistili, jak si během realizace vedeme a zda mají naše snahy smysl, je nezbytné průběžně kontrolovat vývoj na projektových lokalitách.

Smýkání (*Foto David Hauck*)

Pokud při procházkách v lesích a po loukách Bílých Karpat narazíte na podivně zakopané plastové kelímky od piva nebo pověšené průhledné plastové tabule, tak se nemusí hned jednat o práci nezodpovědných turistů, ale o speciální zařízení na odchyt a monitoring hmyzu.

Metody

Odchytových metod existuje celá řada. Můžete potkat odborníky, kteří zběsile máchají entomologickou sítí, což je způsob, jakým chytají motýly nebo hmyz sedící na vegetaci. Do zakopaných kelímků v zemi zase padají druhy běhající po půdním povrchu. Nejčastěji je tato metoda využívána pro odchyt střevlíků. Do nárazových pastí odchytáváme druhy brouků, které se vyvíjí v mrtvém dřevě a při letu narazí do plastové průhledné stěny a spadnou do připravené nádobky.

V noci zase používáme světelná zařízení, která lákají noční hmyz – převážně noční motýly. Určité druhy hmyzu, např. samotářské včely, lze chytat do speciálních misek natřených žlutou barvou. V lesních stanovištích se používá prosevu hrabanky a ve vodách chytáme hmyz pomocí obyčejného kuchyňského cedníku.

Nedostatky odchytu

Kombinací různých metod jsme schopni odchytit mnoho druhů hmyzu. Přesto je to pouze zlomek druhové bohatosti, která se na daném místě vyskytuje. Dvoukřídlých (např. mouchy, komáři) v ČR známe zhruba 8 000 druhů, blanokřídlých (včely, vosy, lumci) 7 000, brouků asi 6 000 a motýlů 3 500 druhů. Na Slovensku jsou tato čísla ještě o něco vyšší. Není tedy v silách ani početného týmu entomologů na jedné lokalitě podchytit celkovou druhovou škálu hmyzu.

Je potřeba si také uvědomit, že pomocí výše uvedených metod jsme schopni odchytit převážně dospělce. Řada druhů se totiž ukrývá v mrtvém dřevě, v zemi nebo ve stoncích bylin v podobě larev. Tím by se musely metody odchytu doplnit o mnoho dalších způsobů, čímž by se výzkum násobně prodražil a protáhl. Proto využíváme jen běžnějších metod, které podchytí nápadnější druhy. Na základě jejich výskytu můžeme pak odhadnout celkové složení a kvalitu společenstev hmyzu na daném místě. Na základě tohoto jsme schopní navrhnout optimální formu hospodaření v dané lokalitě.

Nechat žít?

S mapováním hmyzu je spojená jedna kontroverzní a často diskutovaná otázka: musíme při odchytech hmyz usmrcovat a jaké to má důsledky?

Některé druhy jsou tak malé, že je lze určit pouze pod mikroskopem. Řadu druhů od sebe na první pohled nerozeznáme, liší se totiž pouze tvarem pohlavních orgánů (studovat lze jen samce, lišící se tvarem svého penisu, tzv. aedeagu). Proto musíme přistupovat k usmrcování a následné determinaci v laboratoři.

Na druhou stranu je nutné zmínit, že hmyz má jiné rozmnožovací strategie než např. velcí savci, kteří mají málo mláďat. Hmyz může naopak vyprodukovat stovky i tisíce potomků, kteří se stávají potravou dalších organismů. Je proto jasné, že usmrcením hmyzu pomocí našich metod odchytíme pouze zlomek z celkového počtu jedinců daného druhu. To platí i pro chráněné druhy hmyzu. Takový brhlík lesní je za jediný den schopen odchytit desítky chráněných tesaříků alpských a přeci jejich populaci nevyhubí. To platí i o neškodných amatérských sběratelích hmyzu, kteří odchytí pouze nepatrné promile z celé populace.

Mnohem vážnějším problémem pro populace hmyzu je ničení jejich přirozeného prostředí. Např. zničením starého a velkého stromu jsme schopni zlikvidovat místní populaci ohroženého brouka, protože se v něm vyvíjí stovky jeho larev. Naopak sběratel odchytem několika jedinců vážnou ztrátu v populaci nezpůsobí.

Závěrem je důležité zdůraznit, že klíčem úspěchu je chránit vzácná stanoviště a že odchytem hmyzích jedinců kolaps populací nezpůsobíme. Právě naopak, bez znalostí o přítomnosti určitých druhů můžeme prostředí spíše uškodit – proto je odchyt hmyzu tak důležitým nástrojem k přesným a cíleným opatřením pro záchranu mizející biodiverzity.

Michal Plátek
projektový entomolog
Správa CHKO Bílé Karpaty

Nárazová past (*Foto Michal Plátek*)

Konference 40 let CHKO Bílé Karpaty

V listopadu tohoto roku uplyne dlouhých čtyřicet let od založení Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Bílé Karpaty. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK), zejména pak její Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé Karpaty, bude k této příležitosti organizovat konferenci.

Jejím cílem je připomenout si, zhodnotit a prodiskutovat oněch 40 let nejen činnosti Správy, ale i aktivit vědeckých, vzdělávacích, soukromých i veřejnoprávních institucí a jejich vzájemné spolupráce. Konference se uskuteční v Hotelu Harmonie situovaném v lázeňském prostředí města Luhačovice ve dnech 19.–20. listopadu 2020.

Účastníci

Očekávaná je účast ca 120 hostů z řad zástupců obcí, úřadů, univerzit, významných spolupracovníků a dalších osob, kteří se nějakým způsobem podíleli či podílejí na vývoji CHKO Bílé Karpaty. Výsledky svých současných i dlouhodobých výzkumů v Bílých Karpatech představí přední odborníci např. z Akademie věd ČR, z Jihočeské, Karlovy, Masarykovy či Mendelovy univerzity, z AOPK, české společnosti ornitologické a entomologické, z Muzea jihovýchodní Moravy, Hnutí Duha či Národního parku Podyjí. Dále vystoupí zástupci obcí v CHKO Bílé Karpaty i zástupci zemědělských zhotovitelů, bez kterých by krajina Bílých Karpat nebyla takovou, jaká je.

Program

Konference bude rozdělena do tří bloků. První, dopolední blok bude věnován spolupráci Správy CHKO s obcemi, zemědělci, lesníky a vlastníky půdy. Odpolední bloky pak budou rozděleny do botanické a zoologické části. Veškeré postřehy a poznatky, které se nestihnou prodiskutovat v rámci přednášek, bude možné podrobně rozebrat při společenském večeru. Ve foyer hotelu bude konferenci provázet výstava 15 nejkrásnějších fotografií vzešlých z fotografické soutěže (viz str. 5).

Následující den bude konference pokračovat dvěma exkurzními okruhy, z nichž jeden je plánován do lázeňského komplexu Luhačovic a druhý do krajiny Bílých Karpat v okolí Lesné.

Věříme, že tato konference bude důstojnou připomínkou nejen přírodně velmi cenného území Bílých Karpat, ale i vyjádřením úcty lidem, kteří zde pracují a žijí.

Martin Tomešek

Łúky Bílých Karpat

Horňácké kosení, které se každoročně kolem poloviny června koná na loukách nad Malou Vrbkou, patří dnes k nejznámějším akcím v celých Bílých Karpatech.

Loni proběhlo Horňácké kosení už podvacáté. Takové výročí stojí za vzpomínku i oslavu. Z iniciativy Igora Vavříka, starosty Malé Vrbky, vznikla publikace s názvem *Łúky Bílých Karpat*, která nese podtitul *20 rokú Horňáckého kosení*.

Obsah

Jejím cílem bylo nejen připomenout především obrazem uplynulých dvacet let, ale zároveň i seznámit čtenáře s vrbeckými loukami, s jejich přírodními krásami, vznikem, historií a současností. Dílo autorského kolektivu v čele s Liborem Ambrozkem má rozsah 168 stran, z čehož jsou dvě třetiny věnovány fotografiím ze všech 20 ročníků kosení. Úvodní část seznamuje nejen s přírodními podmínkami Bílých Karpat, ale i nejznámějšími a nejkrásnějšími zástupci flóry a fauny – orchidejemi, dalšími vzácnými rostlinami a motýly. Krátké popisy jednotlivých druhů doplňují barevné fotografie. Další kapitola shrnuje historii obhospodařování luk, podrobněji se rozepisuje i o jejich ohrožení ve druhé polovině minulého století a současné ochraně.

Navazuje poetické zamyšlení Pavla Popelky, které spolu s reprodukcemi Františka Pavlici a Lenky Jurečkové přirozeně propojuje obě části knihy. Nechybí zde ani vzpomínky na dobu začátků z pera iniciátorů a prvních organizátorů, o které se podělili Vít Hrdoušek a Jiří Pšurný, a malá anketa mezi účastníky jubilejního ročníku.

Fotografie

Na Horňáckém kosení naštěstí mezi návštěvníky, nebo dokonce i přímými účastníky nikdy nechyběli šikovní fotografové. Zachytili na svých fotografiích úžasnou atmosféru této akce – ranní nástupy na louky, koseckou soutěž, horňácké muziky a jejich diváky, předávání cen i volnou zábavu. Účastníky plné elánu i odpočívající, při práci, zpěvu nebo tanci, v družné zábavě i při návratu domů. Dát dohromady snímky ze všech dvaceti ročníků byl úkol mimořádně obtížný. Antonín Vrba to však dokázal, a ještě doplnil fotografie věcnými i vtipnými popisky.

Stovky čtenářů, kteří se na snímcích poznají, tak mohou zavzpomínat na své návštěvy na loukách nad Malou Vrbkou a těšit se na další ročníky. A možná právě v tom je největší přínos této nevšední regionální publikace.

Bohumil Jagoš Lipov

*Ing. Bohumil Jagoš (*1966) je dlouholetým účastníkem Horňáckého kosení.*

Hrad Lednica

Ráno na Lednickom hrade (*Foto Jakub Cíbik*)

Lednický hrad patril do trenčianskej stolice a jeho úlohou bolo chrániť severozápadnú hranicu Uhorska a obchodnú cestu na Moravu. Má za sebou bohatú históriu a pred sebou veľké ciele.

Od roku 2004 pracuje na obnove hradu Historicko-astronomická spoločnosť v spolupráci s obcou Lednica. Obnovili už niekoľko častí hradu. V obnove pokračujú a v pláne je i veľký archeologický výskum.

Čo vás tu čaká?

V prvom rade veľmi príjemné miesto. Hrad si môžete pozrieť sami, alebo počkať na výklad spievodcu. Hrad je otvorený od apríla do augusta počas víkendov a sviatkov od 13 do 18 hod. a počas týždňa od 7:30 do 15 hod. Výklad prebehne na hradnom nádvorí, potom idete po vlastnej osi do vnútorných priestorov hradu. Tu pochopíte, prečo bol hrad takmer nedobytný. Po prudkých schodoch sa dostanete k 12 metrov dlhému, do brala vytesanému tunelu, ktorý vás privedie do palácovej časti hradu. Tú kedysi tvorilo viac ako 40 miestností.

Zrúcanina návštevníkom poskytuje krásne výhľady do okolitej prírody. Z palácovej časti sa môžete dostať po rebríku k jedinečným schodom, vytesaným priamo do hrebeňa brala. Schodov je 80 a sú zatesané viac ako do výšky pása, takže od pádu vás chráni bralo samo. Schody vás privedú k „Strake“, vyhliadkovému miestu, ktoré bolo kedysi pozorovateľňou hradu. Je odtiaľ fascinujúci výhľad do širokého okolia a výstup je jedinečným zážitkom pre každého turistu. Straka sa otvára až od 15. júna kvôli hniezdeniu vzácnych dravých vtákov. Vstupné je dobrovoľný príspevok na záchranu zrúcaniny.

Niečo k histórii

Hrad bol hradom kráľovským a bol vybudovaný v polovici 13. storočia. Mal niekoľko majiteľov, medzi ktorými sa objavili aj slávne mená ako Matúš Čák Trenčiansky, Matej Korvín, rod Podmanickovcov, či František II. Rákoczi, ktorý ho obsadil v poslednom protihabsburskom povstaní. Keď bolo toto povstanie potlačené (1710), hrad postihol podobný osud ako Vršatec – cisárske vojská ho za trest vypálili. Nasledovní majitelia sa ho snažili zveľadiť a zariadiť, no neskorší vlastníci sa oň už nestarali a od tej doby chátral.

Povesť

Po ceste na hrad (alebo z hradu) objavíte Katarínkin prameň. Sprievodca na hrade vám možno rozpovie povesť o dievčine Kataríne, ktorú si krutý Michal Telekeši vyvolil, aby uplatnil právo prvej noci. Keďže Katarína bola čistá duša, rozhodla sa svoj život radšej ukončiť skokom z hradu. Ráno ju našli na skalách pod hradom. Od tej doby stadiaľ vyviera prameň. Miestni obyvatelia tu postavili kríž.

Ako sa sem dostať?

Hrad sa nachádza na vápencovom brale v Bielych Karpatoch nad obcou Lednica. Do Lednice sa dostanete cez Pruské autobusom, autom, ale pokojne aj na bicykli cez dedinku Kvašov. Pri lednickom kostole sa môžete vydať doľava po značke „hrad“ cez lúku, na poľnú cestu až na hrad. Môžete ísť pri kostole aj doprava, ku Katarínkinmu prameňu. Odtiaľ opäť treba vyjsť na poľnú cestu, ktorá vedie popod hradný kopec. Hrad budete mať stále na očiach. Cestu určite nájdete a miestni vám v prípade potreby radi pomôžu.

Mária Černušková
Dubnice nad Váhom

*Mgr. Mária Černušková (*1991) je kurátorkou zbierok Múzea regiónu Bielych Karpát v Bohuniciach.*

Lednické záhrady (*Foto Jakub Cíbik*)

Na kole Valašským Klobuckem

Víte, že i severní kout Bílých Karpat je součástí Biosférické rezervace UNESCO? Důvody pochopíte při toulkách touto nádhernou krajinou, plnou květnatých horských luk, hlubokých lesů, záhumenků, sadů a malebných dědin mezi oblými kopci.

Královec (*Foto Josef Bělaška*)

Zdatní i začínající cyklisté, pozor! Teď máte šanci poznat Valašské Klobucko i na kole. V roce 2019 byly totiž dobudovány první dva úseky nové cyklostezky Bevlava, měřící celkem 15 kilometrů. Propojují město Valašské Klobouky s Brumovem-Bylnicí a jeho místní částí Svatý Štěpán.

Co očekávat

Cyklostezka Bevlava se zde vine údolími s krásnou přírodou podél říčky Brumovky a řeky Vláry. Je výjimečná tím, že většina trasy vede příjemnou a čistou zelení, mimo dosah automobilového provozu. Cestou najdete místa k odpočinku nebo pikniku. Bevlavu si díky mírnému profilu trasy užijí i rodiny s dětmi či aktivní senioři. Náročnější cyklisté si mohou užít odbočky do kopců, například na hřeben Královce s rozhlednou.

Kromě relaxu v přírodě můžete navštívit Valašské Klobouky, město proslulé folklorem a tradicemi, nebo Brumov-Bylnici, kde byste neměli minout zdejší dominantu, hrad Brumov. V obou městech najdete restaurace a cukrárny, kde doplníte potřebnou energii, případně i koupaliště na osvěžení. V obci Svatý Štěpán začíná Sklářská naučná stezka vedoucí do sousední Sidonie, která vám povypráví o zdejší historii sklárny a sklářské osady i o krásné přírodě Vlárského průsmyku.

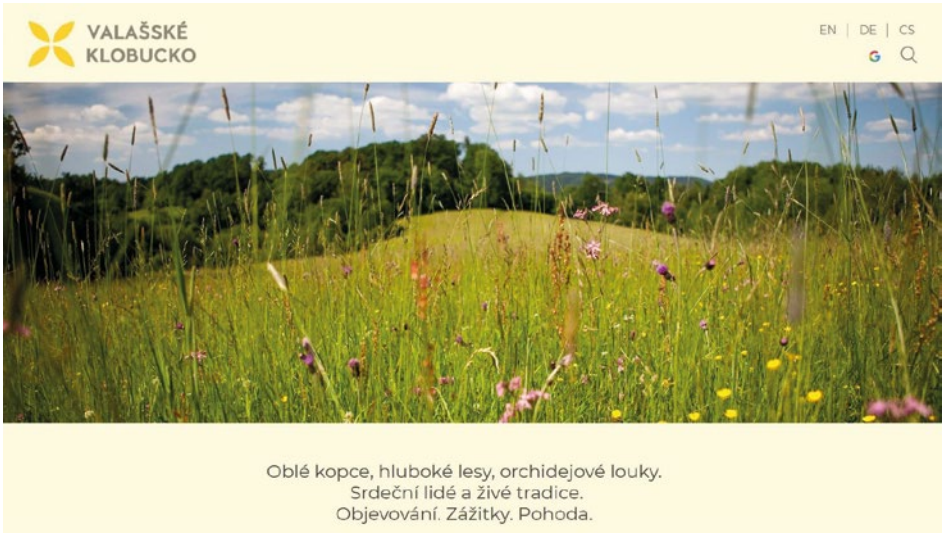

Návaznost

Název BE-VLA-VA je odvozen z názvů tří řek – Bečva, Vlára, Váh, jejichž povodí cyklostezka v budoucnu propojí. Moravská Vlára a Slovenský Váh už téměř spojeny jsou. Pokud se totiž z osady Svatý Štěpán protáhnete po silnici několik kilometrů Vlárským průsmykem, ocitnete se na Slovensku, kde cyklostezka pokračuje do Považí. Napojení na řeku Bečvu, tedy z Valašských Klobouk směrem na Vsetín, je částečně v realizaci a částečně v přípravě.

Přesnou trasu cyklostezky Bevlava najdete na www.mapy.cz – překlikněte si na turistickou mapu a území si přibližte.

Obce Valašského Klobucka připravují i další nabídku pro cyklisty. Na páteřní cyklostezku Bevlava postupně budou směrovat i cyklotrasy z okolních obcí, nejen z oblasti Bílých Karpat, ale i blízkých Vizovických vrchů, kde můžete navštívit například Envicentrum ve Vysokém Poli, Národní památník Ploština nebo rozhlednu Doubrava. Cyklistům bude brzy k užitku nová mobilní aplikace s konkrétními trasami.

Pro plánování výletů je k dispozici nový web Valašského Klobucka. Na adrese www.valasskeklobucko.cz najdete tipy na pěší i cyklistické výlety s fotografiemi, informace o přírodních, historických a architektonických zajímavostech, rozhlednách, naučných stezkách či muzeích.

Dozvíte se, jaké se na Valašském Klobucku konají akce a jakým sportům a dalším aktivitám se tu můžete věnovat. Najdete tu i přehled ubytovacích a restauračních zařízení.

Zveme vás také ke sledování sociálních sítí Valašského Klobucka, a těšíme se na viděnou ve zdravých časech!

mikroregionvalasskeklobucko
klobucko

Jana Tesařová
Valašské Klobouky

*Ing. Jana Tesařová (*1977) pracuje pro Sdružení obcí mikroregionu Valašské Klobucko.*

Z kořenů Hrubé Hudby můžeme čerpat všichni

„Hudba je hrubá věc, né małá. Do ju zná – a dobre pozná, no tak – mráz chodí po hlavě. A do ju zná dobre ale tú hudbu. A potom dáálеko idú ludé a bečá," říkal legendární horňácký primáš Jožka Kubík.

Foto Roman Franc

Petr Mička a Jiří Hradil právě těmito slovy sevřeli společné dvojalbum *Hrubé Hudby*. Oba na něm jdou přímo ke kořenům, geografickým i těm nejvnitřnějším. První jako velický primáš pečující o zachování „horňáckého grífu", druhý jako etablovaný popový muzikant (mj. Tata Bojs, Kafka Band a Lesní zvěř), který se zamiloval do Horňácka.

Kořeny

Dohromady na jednom pódiu poprvé veřejně vystoupili před deseti lety na festivalu Beseda u Bigbítu v Tasově, kde Horňácká muzika Petra Mičky zahrála jako host Lesní zvěře. V té době ještě ani jedna strana o nějakém plnohodnotném propojení neuvažovala. S tímto ambiciózním plánem Hradil přišel až později. A kdyby věděl, jak náročné to nakonec bude, dost možná by si to rozmyslel.

„Chci, abychom si my, Češi, uvědomili, že ještě máme nějaké kořeny, na které můžeme být úplně obyčejně hrdí, že v naší kultuře pořád existuje něco, co můžeme rozvíjet," říká Hradil, jenž bydlí na Vysočině, ale své kořeny našel právě na Horňácku. Motivován záměrem zasadit se o šíření horňácké myšlenky nejen v rámci Česka, ale i v zahraničí, do *Hrubé Hudby* investoval tři roky energie a ve spolupráci s Mičkou připravil nahrávku, která přepsala dějiny folklorní hudby.

Foto Roman Franc

Muzika

Mičkova část nazvaná *Hlasy starého světa* obsahuje „pouze" autentickou, syrovou horňáckou muziku natáčenou na reálných místech, s přiznaným ambientem stodoly, chalupy, louky nebo kostela. Hradilova *Hrubá Hudba* ovšem není jen fúzí jeho experimentálnější tvorby a folkloru, nýbrž úspěšným pokusem o posun horňácké hudecké hudby současnými výrazovými a technickými prostředky. Ve výsledku jde pořád o horňáckou muziku, avšak zasazenou do moderního kontextu. Hradil svou úpravou nejenže nenarušil gró ani duši původních písniček, ale skladby svým způsobem ještě umocnil.

Z fascinujících výkonů všech muzikantů i respektovaných hostujících zpěváků Martina Čambala, Anny Šajdlerové, Martina Hrbáče nebo Dušana Holého se tají dech. Potlesk si ale zaslouží také angažmá hostů z jiného hudebního světa, Katarzie, Miloše Rejska, Jaroslava Rudiše, a speciálně příspěvek, o který se postaral raper Kato z Prago Union. Jeho přímočaré poselství ve skladbě *Okolo mlýna* o „cestě vedoucí kolem mlýna zpříma do jejího klína" by se dalo snadno ztrhat, v prvním plánu může působit stereotypně a jako z učebnice sexismu. Ve výsledku ale právě takto „natvrdo" zní uvěřitelně, jako popis reálné cesty strašnického barda na Horňácko, kde zdaleka ne všechno je ideální a genderově korektní, ale možná i právě proto natolik živé a silné.

Nejintenzivněji na mě působí písnička *Hora, miłá hora* s hostující legendou horňáckého zpívání, Aničkou Šajdlerovou. Ostatně ne náhodou je tato skladba zastoupena na obou deskách. Je dojemná a krásná, podobně jako většina písní na tomto dvojalbu, které cílí nejen na milovníky folkloru, ale rovněž na posluchače popové a alternativní hudby.

Hradil s Mičkou sestavili velice cennou kolekci písniček a na základě jakéhosi „vnitřního etna" se jim podařilo propojit velké množství lidí, umělců i žánrů. Objevovat tyhle kořeny má prostě váhu. A čerpat z nich můžeme úplně všichni.

Zdeněk Neusar
Praha

*Mgr. Zdeněk Neusar (*1976) je dlouholetým propagátorem české a slovenské nezávislé hudby. Působí jako šéfredaktor magazínu Frontman.cz, moderátor Radia 1, kurátor festivalu Beseda u Bigbítu v Tasově a hudební piárista.*

O tom, proč jsou motýli barevní

Nebudete tomu asi věřit, ale náš svět je opravdu malý a lidé na něm, ať žijí kdekoli, jsou stejní. Není to dávno, co jsem listoval knížkou, v níž jistý etnograf sepsal legendy indiánských kmenů ze Severní Ameriky. Jedna z těch legend vyprávěla o tom, proč jsou motýli barevní. Překvapilo mne to, protože před řadou let mi jedna stařenka z Kopanic vyprávěla téměř stejný příběh…

Kdysi dávno, ale opravdu dávno, bylo málo motýlů, a navíc všichni byli jen bílí, šedí a černí. On celý svět byl docela barevný, nebe bylo modré jako dnes, slunce žluté, tráva zelená, máky červené, fialky – nu, fialové přece. A byli zde také lidé. Kdysi, po začátku světa byli lidé šťastní a veselí. Jenže pak začali stárnout, poznali nemoci a různé útrapy. Aby se uživili, museli hodně pracovat a neměli čas se toulat přírodou a užívat si barev a zpěvu ptačího. Byli prostě smutnější a smutnější.

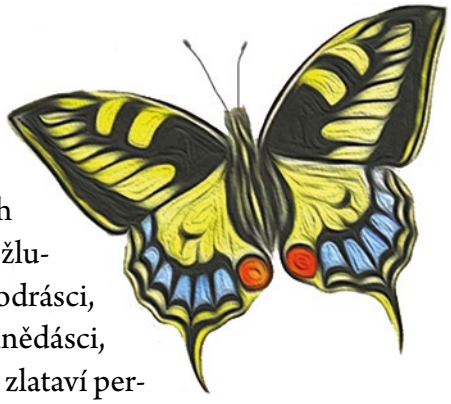

Byli tak smutní, až si toho všiml sám Stvořitel. Přemýšlel o tom, jak by přinesl lidem alespoň trochu radosti. Seděl na vršku kopce a přes rozkvetlou louku pozoroval stařenku a stařečka, jak se lopotí na políčku. Viděl také poletující bílé, černé a šedé motýlky a ze vzdáleného lesa slyšel zpívat ptáky.

V tom dostal nápad. Odběhl domů a přinesl obrovský pytel. Do pytle nabral z nebe modrou barvu, z trávy zelenou, od sluníčka žlutou a zlatou, od hvězd stříbrnou, od půdy hnědou a od kytiček všechny možné tóny barvy červené. Než pytel zavázal, nalákal do něj spousty motýlů. Potom s tím obřím pytlem natřásal a pohupoval, převracel jej a otáčel.

Když pytel rozvázal, vylétly z něj tisíce pestrobarevných motýlů. Žlutí žluťásci, modří modrásci, hnědí hnědásci, stříbřití a zlataví perleťovci, ale i duhově zbarvení batolci. Krajinu zaplavila i spousta divoce zbarvených přástevníků, baboček, jasoňů, lišajů, martináčů, ohniváčků i pestrokřídlců.

Motýli se radostně rozletěli do celého kraje. Někteří zamířili na louky, jiní do lesů, do světlých hájů, další na křovinaté stráně a někteří i do bažin a k potokům. Mnozí z nich letěli i na políčka a na zahrádky k lidem a lidé, když je pozorovali, se po dlouhé době začali usmívat a byli veselí.

Tak je tomu podnes, a protože na Kopanicích a v celých Bílých Karpatech je motýlů spousta, žijí zde lidé veselí a usměvaví. Ještě bych měl dodat, že tenkrát se do toho Stvořitelova pytle všichni motýli nevešli, a proto dodnes je v krajině i spousta bílých bělásků a šedých a černých můr, píďalek a dalších motýlů.

Pavel Bezděčka
(text a ilustrace)

Letní soutěž o tričko

Napiš nám správné odpovědi a zúčastni se tak soutěže o tričko s motivem Bílých Karpat.

Kvíz

Co víš o roháčovi obecném?

1. Jak se rozeznají samci roháčů od samiček?
a) podle výrazných kusadel
b) podle počtu končetin
c) podle barvy

2. Kde se vyskytuje?
a) v podzemí
b) na loukách
c) v dutinách stromů a v pařezech

3. Jak dlouho žije dospělý roháč?
a) týden až 14 dní
b) několik měsíců
c) 3 roky

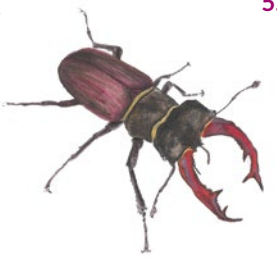

4. Jaké je jeho vědecké (latinské) jméno?
a) Lucanus cervus
b) Coccinella septempunctata
c) Cetonia aurata

5. Čím se dospělci živí?
a) řasami
b) mravenci
c) nektarem

Doplňovačka

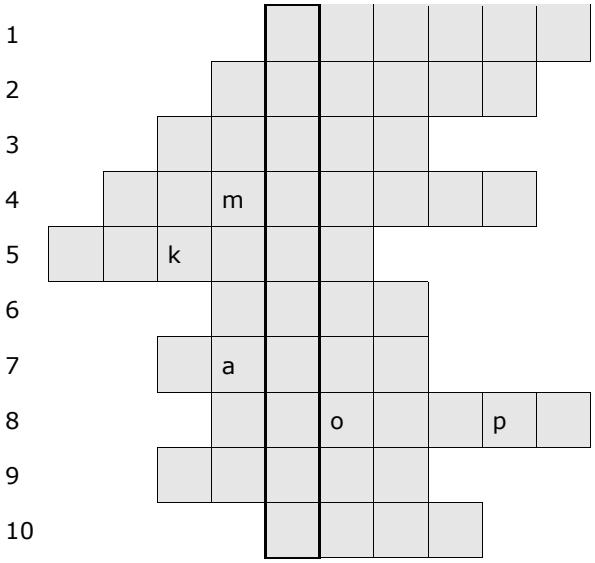

V tajence se objeví vědecké jméno jasoně.

Předmětem otázek je **jasoň dymnivkový** (***jasoň chochlačkový***).

1. jedno ze stanovišť, které potřebuje – vykácený les
2. pohlaví, jehož motýli jsou největší
3. barva skvrn na křídlech
4. živná rostlina
5. to, co motýly živí
6. jeden ze světadílů, kde žije
7. je aktivní hlavně, když je počasí …
8. ubývá kvůli zániku …
9. barva lemu skvrn na jeho housenkách
10. maximální rozpětí křídel v centimetrech

Osmisměrka

L	U	C	A	N	U	S	A	D	O	R	Í	Ř	P	Ů	D	A	Y
O	B	U	D	E	B	E	Z	K	D	V	O	L	É	T	A	T	M
U	I	M	A	J	O	R	L	Y	A	R	E	K	D	E	N	L	É
K	L	A	R	V	A	V	O	I	M	R	F	Ř	K	I	S	O	T
A	H	J	H	Ě	B	U	K	U	S	H	P	U	D	V	O	K	S
M	L	E	A	T	S	S	M	R	K	T	S	A	O	O	U	A	Y
O	A	L	Z	Š	Z	E	M	S	O	A	N	K	T	D	B	L	S
R	V	A	J	Í	Č	K	O	E	D	V	N	A	M	Y	O	I	O
T	A	U	Ď	E	L	E	Č	L	S	E	K	A	T	E	J	T	K
S	A	M	I	C	E	M	A	S	V	S	T	A	R	Ý	N	A	E

Jak se jmenuje jev, kdy je samec vzhledově odlišný od samice?

Vyhledej: alej, brouk, buk, čeleď, den, dřevo, dub, ekosystémy, hlava, hmyz, Karpaty, kmen, krovka, kusadla, larva, les, létat, listnatý, lokalita, louka, Lucanus, největší, příroda, půda, rok, samec, samice, servus, souboj, starý, strom, tam, vajíčko, venkov, vody, zahrada, zem.

Odpovědi na otázky v kvíz, tajenku osmisměrky a tajenku doplňovačky zašlete do **15. září** na email redakce@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou

K odpovědi napište druh (dámské/pánské) i svou velikost trička (např. S/M/L/XL/XXL).

Jeden vylosovaný výherce obdrží tričko s motivem Bílých Karpat (dle vlastního výběru z nabídky v našem E-shopu – připiš svůj výběr k odpovědím) a předplatné časopisu Bílé - Biele Karpaty na jeden rok.

Správné odpovědi z minulého čísla 2/2019: 1. b, 2. a, 3. b, 4. b, 5. a, 6. c, 7. b, 8. c, 9. c, 10. b. **Výherce soutěže:** Lukáš Krystoň (Strážnice). **Tajenka doplňovačky:** mykorhiza.

Kresby Kateřina Konečná, archiv VIS Bílé Karpaty

Bílé - Biele Karpaty

Cena předplatného:
Česká republika 100 Kč
Slovensko 200 Kč

Předplatné prosím uhraďte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty,
číslo účtu: **1442785399/0800**, variabilní symbol: **1111**.
Do zprávy uveďte **„časopis BBK“** a vaše jméno.

Bližší informace najdete na csop.bilekarpaty.cz.

Bílé - Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí
1/2020, 25. ročník

Vydavatel:
ZO ČSOP Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz

Spolupracující organizace:
Správa CHKO Biele Karpaty, Nemšová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s., Veselí nad Moravou
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé Karpaty, Luhačovice

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bezděčka, Tomáš Hamrlík, Jan W. Jongepier (šéfredaktor), Aleš Naňák, Marie Petrů, Katarína Rajcová, Jitka Říhová, Petr Slinták

Grafika a sazba: David Jongepier

Tisk: Tiskárna Didot, spol. s r.o.
Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa
Koordinace distribuce: Vydavatelský servis „Říha“
Inzerce a předplatné: Jitka Říhová

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638,
vychází 2× ročně, náklad 2300 ks,
cena 50 Kč (DPH 10 %) / 2 EUR.

Čitatelia na Slovensku môžu predplatné vo výške **8 EUR na rok** uhradiť poštovou poukážkou na adresu:
Občianske združenie Pre Prírodu,
Mierove námestie 29, 911 01 Trenčín,
tel.: +421 326 598 387,
e-mail: katarina.rajcova@sopsr.sk.
Do správy pre prijemcu uveďte „časopis BBK“.

FSC www.fsc.org
MIX
Papír z odpovědných zdrojů
FSC® C106290

Poděkování

Toto číslo bylo vydáno v rámci projektu LIFE16 NAT/CZ/000731 s názvem *Ze života hmyzu*, který byl podpořen z programu LIFE EU a Ministerstvy životního prostředí ČR a SR. Obsah je vyjádření autora a poskytovatelé dotace za něj nenesou odpovědnost.

Ministerstvo životního prostředí
MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Také děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 4000 Kč a více):
Český svaz ochránců přírody - NET4GAS (Praha), Kongregace sester nejsvětější svátosti (České Budějovice).

Patroni časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 1000–3999 Kč):
Pavel Kolínský (Praha), Miroslava Kozubíková (Brno), Ing. Aleš Máchal (Brno), Radim Pešek (Bojkovice), Jan Soukup (Brno), Richard Viduna (Brno), Jana Zehnulová (Brno).

Podporovatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 500–999 Kč):
Jiří Gajda (Strážnice), Antonín Hájíček (Rakovník), Jarmila Horáková (Dolní Břežany), Mgr. Hana Kosířová (Strážnice), Libor Ryba (Moravany), Ing. Václav Tetera, CSc. (Kroměříž), Ing. Pavel Vařecha (Lipov).

Přispěvatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 200–499 Kč):
Městská knihovna Uherský Ostroh, Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Zdeněk Habrovanský (Staré Město u Uh. Hradiště), Kamila Chaloupková (Rádlo), Ladislav Nevrkla (Uherský Brod), Šárka Otradovcová (Staré Město u Uh. Hradiště), Jiří Pech (Roupov), Jan Rozsypálek (Uherské Hradiště), Aleš Sumec (Brno), Milan Šašinka (Brno), Karla Vincenecová (Brumov-Bylnice).

Redakce

Titulní strana: Medovník meduňkolistý / medúnka medovkolistá – ozdoba listnatých lesů (*Foto Alois Kozubík*)

NET4GAS

Pojďte s námi do přírody! Otevřeli jsme pro vás již více než 90 lokalit.

Blíž přírodě

Objevte studánku, kde žijí mloci skvrnití.
Mlóčí studánka, Myslík / Frýdek-Místek

Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem.
Zásmucká Bažantnice Zásmuky / Kolín

Otužte se v přírodním knajpovišti.
Semanínská stezka, Semanín / Ústí n. Orlicí

Bivakujte v zaniklé osadě.
Umíř, Plachtín / Plzeň – sever

Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR.
Medník, Hradišťko / Praha – západ

Pozorujte až 160 druhů ptáků.
Rezervace Štěpán, Děhylov / Ostrava

Pohrajte si s vodním mlýnkem.
Capartické louky, Capartice / Domažlice

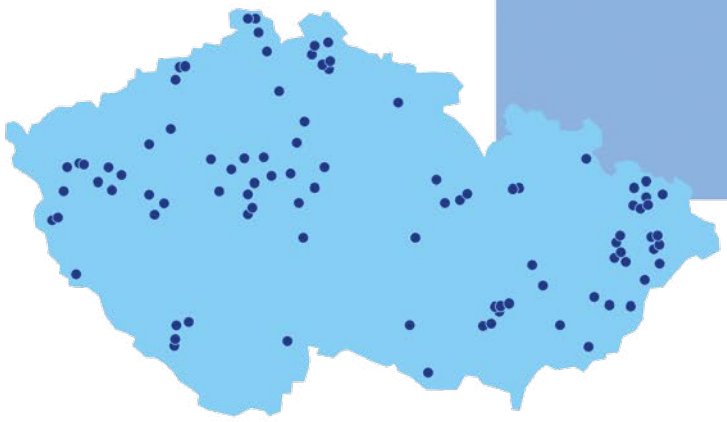

Obejděte s námi celý Svět.
Cesta kolem Světa, Třeboň

Učte se poznávat přírodu nejen očima.
Les plný smyslů, Krásná Lípa / Děčín

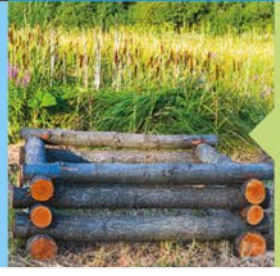

Podívejte se na líhniště pro hady a ještěrky.
Mokřadní louka Kolo, Slavkov / Uh. Hradiště

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již více než 90 přírodně cenných lokalit.

Přesvědčte se na **www.blizprirode.cz** a vyrazte rovnou do přírody!

www.net4gas.cz

Pohled na Velkou Javořinu z PR Nová hora (*Foto Jiří Zerzáň*)

Dar lesa – Háj u Lipova (*Foto Janek Sedlář*)